

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра «Міжнародних економічних відносин»

«Допущено до захисту»
Зав. кафедрою МЕВ
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої
освіти
на тему:
«Формування урядової фінансової політики в умовах
розширення міжнародних торгових зв'язків України та
країн ЄС»

Виконав здобувач вищої освіти
2 курсу, групи МЕВ-23м-1
ОПП «Міжнародна економіка та
бізнес»
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»

_____ Аннагельдієв А.
« ____ » _____ 2024 р.

Керівник роботи
д.е.н., професор
_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2024 р.

Рецензент _____
_____

АНОТАЦІЯ

Формування урядової фіскальної політики в умовах розширення міжнародних торгових взаємозв'язків України та країн ЄС – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття вищої освіти ступеня “магістр” за освітньо-професійною програмою «Міжнародна економіка та бізнес» зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» – Центральноукраїнський національний технічний університет. – Кропивницький. – 2024.

Кваліфікаційна робота присвячена аналізу ключових стратегічних напрямів формування фінансової політики держави, спрямованих на активізацію зовнішньоторговельного співробітництва України з країнами Європейського Союзу. Проведено оцінку чинників, які перешкоджають подальшому розвитку зовнішньоторговельного сектору економіки України. Розглянуто основні причини інвестиційної кризи в країні як фактора, що знижує інтенсивність інтеграційних процесів. Виконано порівняльний аналіз динаміки фінансових змін у зовнішньоторговельних відносинах України з країнами ЄС. Обґрунтовано доцільність вибору стратегічного євроінтеграційного напрямку у фінансовій і торговельній політиці України. Запропоновано модель для розробки оптимальних механізмів фінансування зовнішньоторговельних операцій українських підприємств. Сформульовано рекомендації щодо створення збалансованої системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Визначено основні напрями та пріоритети вдосконалення фінансової політики в контексті євроінтеграційного розвитку держави.

Ключові слова: державна фінансова політика, зовнішньоторговельні відносини, зовнішня торгівля, інвестиційна політика, євроінтеграція, Європейський Союз, компліментарність.

ANNOTATION

Formation of Government Fiscal Policy in the Context of the Expansion of International Trade Relations between Ukraine and the EU Countries. – Manuscript.

Qualification work on obtaining a higher education degree "Master" in the educational-professional program "International Economy and Business" in the specialty 292 "International Economic Relations". – Central Ukrainian National Technical University. - Kropyvnytskyi. - 2024.

The qualification thesis is dedicated to analyzing key strategic directions in shaping the state's financial policy aimed at enhancing Ukraine's foreign trade cooperation with European Union countries. An assessment was conducted of the factors hindering further development of Ukraine's foreign trade sector. The main causes of the investment crisis in the country were examined as a factor reducing the intensity of integration processes. A comparative analysis of the financial changes dynamics in Ukraine's foreign trade relations with EU countries was performed. The feasibility of choosing a strategic Euro-integration direction in Ukraine's financial and trade policy was substantiated. A model was proposed for developing optimal mechanisms for financing foreign trade operations of Ukrainian enterprises. Recommendations were formulated for creating a balanced system for regulating foreign economic activity in Ukraine. The main directions and priorities for improving financial policy in the context of the state's Euro-integration development were identified.

Keywords: state financial policy, foreign trade relations, foreign trade, investment policy, European integration, European Union, complementarity.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ЄВРОПЕЙСЬКІ ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ	9
1.1. Основні чинники впливу фінансової глобалізації на розвиток торговельних відносин	9
1.2. Методологічні підходи до аналізу ефективності міжнародної фінансово-економічної інтеграції України у світову економіку.....	15
1.3. Особливості зовнішньоторговельного режиму як ключового чинника економічного зростання	20
Висновки до розділу	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄС	27
2.1. Особливості аналізу фінансових потоків у торговельних відносинах між Україною та ЄС	27
2.2. Оцінка фінансової взаємодії у зовнішньоторговельних відносинах України з країнами ЄС	34
2.3. Аналіз торговельної та фінансової політики України в умовах євроінтеграції	39
Висновки до розділу	44
РОЗДІЛ 3. ІНСТРУМЕНТИ АКТИВІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ЄС	47
3.1. Стратегічні заходи для зміцнення зовнішньоторговельних відносин України з країнами ЄС.....	47
3.2. Напрями вдосконалення фінансової політики України для відповідності стандартам ЄС	51
Висновки до розділу.....	59
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах повномасштабної війни значення фінансово-торговельних відносин між Україною та країнами ЄС набуває особливого значення. Залучення значних матеріальних і фінансових ресурсів до цих процесів сприяє подальшій інтеграції України в європейський фінансово-економічний простір, що потребує глибокого наукового аналізу та обґрунтування відповідних методів і механізмів реалізації. Таким чином, актуалізується необхідність дослідження тенденцій, аналізу глибинних чинників і розробки шляхів подолання диспропорцій у фінансово-торговельних відносинах між Україною та країнами Євросоюзу.

У контексті глобалізації світових економічних зв'язків роль зовнішньої торгівлі як важливого сегмента фінансового ринку істотно зростає. Її вплив простежується як безпосередньо, так і опосередковано через процеси економічного зростання та макрофінансової стабілізації. Зовнішня торгівля фактично інтегрує всі аспекти міжнародного фінансового співробітництва, включаючи трансфер технологій і співпрацю багатонаціональних суб'єктів. Враховуючи євроінтеграційний курс України, особливо важливо сформулювати взаємовигідний фінансово-торговельний режим із ключовими економічними партнерами. Такий режим повинен базуватися на забезпеченні фінансової безпеки, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності України на світовому ринку та наближенню її до членства в Євросоюзі.

Необхідність дослідження механізмів формування державної фінансової політики в європейських зовнішньоторговельних відносинах обумовлена недостатнім висвітленням цієї теми у сучасній науковій літературі. Хоча окремі аспекти проблеми відображені у працях провідних українських учених, таких як О. Амоша, О. Білорус, В. Будкін, П. Буряк, І. Бураковський, В. Вергун, А. Гальчинський та інші, питання ефективного державного впливу на зовнішньоторговельний режим залишаються недостатньо розробленими на національному та регіональному рівнях. Це і

стало основою для вибору теми дослідження, визначення його цілей, завдань та структури.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є комплексне вивчення теоретичних і практичних аспектів реалізації державної фінансової політики у сфері зовнішньоторговельних відносин між Україною та країнами Європейського Союзу, а також обґрунтування пріоритетних напрямів зміцнення фінансово-економічного співробітництва на основі отриманих результатів. Досягнення поставленої мети передбачає досягнення наступних завдань:

- Узагальнити теоретичні аспекти впливу фінансової глобалізації на розвиток зовнішньоторговельних відносин України з країнами Європейського Союзу.
- Визначити ключові фінансові тенденції та фактори, які впливають на розвиток зовнішньоторговельних відносин між Україною та країнами ЄС.
- Проаналізувати методичні підходи до оцінки рівня фінансової ефективності зовнішньої торгівлі України з Євросоюзом.
- Дослідити структуру і динаміку фінансових потоків у системі зовнішньої торгівлі з країнами ЄС.
- Виявити специфічні риси формування зовнішньоторговельного режиму як одного з ключових фінансових чинників стимулювання економічного зростання.
- Окреслити методичні підходи до вибору системи пріоритетів фінансово-економічної інтеграції України у міжнародний економічний простір.
- Визначити пріоритетні напрями реформування фінансової політики відповідно до стандартів та вимог Європейського Союзу.
- Обґрунтувати пропозиції щодо фінансово-інституціональних основ активізації зовнішньоторговельних відносин України з країнами ЄС.

Об'єктом дослідження є сучасний стан державної фінансової політики України та її вплив на розвиток зовнішньоторговельних відносин із країнами Європейського Союзу.

Предмет дослідження є процес формування та вдосконалення фінансової політики України у системі європейських міжнародних торговельних відносин.

Методи дослідження. Методологічною та теоретичною основою дослідження є ключові положення теорій зовнішньоекономічної інтеграції, фінансової політики, міжнародної торгівлі, а також наукові напрацювання щодо впливу фінансової політики на розвиток зовнішньоторговельних відносин. Використано праці провідних науковців з питань фінансової глобалізації та євроінтеграції. У роботі застосовано наступні методи:

- Історико-системний та логіко-теоретичний методи для вивчення еволюції фінансової політики України у контексті зовнішньоторговельних відносин;
- Методи синтезу, аналізу та порівняння для оцінки фінансових механізмів і їх ефективності;
- Економіко-математичні методи аналізу для кількісної оцінки фінансово-економічних процесів у системі міжнародної торгівлі.

Інформаційна база дослідження:

- Нормативно-правові акти України, що регулюють зовнішньоторговельну діяльність;
- Дані офіційних державних органів, зокрема Державної митної служби України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України;
- Фінансово-статистичні матеріали країн Європейського Союзу;
- Дані міжнародних фінансових організацій, об'єднань і фондів;
- Наукові праці українських та зарубіжних дослідників, які досліджують проблематику фінансової політики, зовнішньоторговельних відносин, євроінтеграції та глобалізації.

Таке поєднання методів і джерел забезпечує комплексність і точність аналізу, що сприяє досягненню поставленої мети дослідження.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота має класичну структуру і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (119 позицій) та додатків. В основній частині роботи складає 104 сторінки на яких розміщено 4 таблиці і 5 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ЄВРОПЕЙСЬКІ ТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ

1.1. Основні чинники впливу фінансової глобалізації на розвиток торговельних відносин

Економічні та фінансові процеси, які охоплюють увесь світ, почали відігравати визначальну роль у розвитку глобальних змін з другої половини ХХ століття. Примітно, що термін "глобалізація" (утворений від слів "глобальний" або "загальний") став поширеним лише недавно. До цього для аналізу глобальних економічних явищ використовували термін "інтернаціоналізація", який характеризував посилення взаємозв'язків і залежностей між економіками різних країн, а також вплив міжнародних економічних відносин на національні економіки [21, с. 99]. Розглядаючи глобалізацію фінансової економіки з цієї точки зору, можна дійти висновку, що подібні зміни мали місце задовго до ХХ і ХХІ століть. Деякі науковці навіть припускають, що процес глобалізації розпочався ще у ХVІІ столітті [7, с. 46].

На протязі останні десятиліття ХХ століття почала формуватися глобальна взаємозалежність між країнами та регіонами світу. Цей період характеризувався загостренням політичних, економічних, культурних, соціальних та фінансових зв'язків, пануванням американської економічної моделі, технологічними революціями та складнощами, з якими окремі держави не могли впоратися у вирішенні сучасних глобальних проблем.

На сьогоднішній день не існує єдиного визначення глобалізації. Цей процес піддається розгляду з різних точок зору різними науками, кожна з яких пропонує власне тлумачення. Вперше термін "глобалізація" був запроваджений у науковий обіг у 1983 році вченим Т. Левітом. Він визначив глобалізацію як процес об'єднання ринків різних продуктів, створених транснаціональними корпораціями (ТНК) [114, с. 19]. Попри те, що глобалізація є сучасною тенденцією в суспільному житті, деякі дослідники

стверджують, що її витoki можна віднести до кінця ХХ століття, а її передумови — до еволюції світової економіки в ХІХ столітті [118].

К. Ом пропонує більш розширене визначення терміна "глобалізація", зазначаючи: «що сучасний стан світової економіки формують чотири ключові гравці, яких він називає "квадрилею". До цієї групи входять Європейський Союз, Сполучені Штати, Китай і Японія». Зі становленням та розвитком світового ринку економічна закритість країн втрачає свою актуальність [77, с. 13]. Ян Недервін зазначає, що кількість визначень глобалізації дорівнює числу різних економічних областей. Жан Бодріар говорить «про розвиток глобалізації в двох напрямках: інституційному та соціально-епістемологічному» [4, с. 50-51]. М. Кастельє розглядає глобалізацію «як форму "нової капіталістичної економіки", основними характеристиками якої є використання інформаційних технологій, домінування знань, зростання продуктивності праці, конкурентоспроможність національних економік, а також функціонування глобальних мереж управління, виробництва та розподілу».

Сучасна економічна наука активно досліджує феномен глобалізації. На думку С. Богіва, глобалізація по суті є продовженням того, що раніше визначалося як інтернаціоналізація економічного життя [30]. Водночас, за результатами дослідження А. Кардаменка, глобалізація є глобальним процесом трансформації суспільних цінностей, який передбачає зміну, перевірку та перерозподіл норм, культурних практик і соціальних настанов [47, с. 50-51].

Глобалізація також розглядається як фундаментальна трансформація світового порядку. Особливе значення має процес "розмивання" кордонів, які поступово втрачають своє традиційне значення під впливом високотехнологічної масової культури.

У цьому самому контексті фінансова глобалізація постає невід'ємною складовою економічної глобалізації, сприяючи створенню глобальних фінансових ринків і інтегрованих фінансових систем.. Це підкреслює її

зростаюче значення в національному та міжнародному економічному житті, свідчачи про завершення первинних етапів формування економічної єдності та цілісності світу, незважаючи на різноманіття його компонентів.

Процес фінансової глобалізації розглядає широкий спектр секторів світової економіки, включаючи світову торгівлю міжнародними товарами, послугами та технологіями, переміщення факторів виробництва (капіталу, робочої сили, інформації), міжнародні фінанси, кредитні та валютні операції, а також сфери промисловості, науки, техніки та інжинірингу.

Глобалізація та інтеграція фінансових систем мають низку факторів, які діють на різних рівнях:

- Регіональний рівень (регіональний) – формування економічних союзів і зон вільної торгівлі;
- Національний рівень (макрорівень) – розвиток державних фінансових стратегій і політик;
- Товарні, фінансові та валютні ринки, а також ринок праці (мезорівень) – вплив на структуру ринків, їх динаміку і транснаціональну взаємодію;
- Окремі підприємства (мікрорівень) – адаптація бізнес-моделей, підвищення конкурентоспроможності та інтеграція в глобальні ланцюги доданої вартості.

На макроекономічному рівні фінансова глобалізація виражається в прагненні країн та їх інтеграційних об'єднань виходити за межі національних кордонів для ведення економічної діяльності. Це стає можливим завдяки політиці лібералізації торгівлі, усуненню бар'єрів для торгівлі та інвестицій, а також створенню зон вільної торгівлі.

Окрім цього, глобалізація та інтеграція діють як скоординований міждержавний механізм, спрямований на формування глобального економічного ринкового простору. Цей простір охоплює економічні, правові, інформаційні та політичні аспекти у найбільших регіонах світу, забезпечуючи їх взаємозв'язок і узгодженість.

Основні підходи до визначення категорії фінансової глобалізації представлені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до визначення категорії фінансової глобалізації

Підхід	Ключові характеристики	Приклади та акценти
Економічний	Розглядає фінансову глобалізацію як процес інтеграції національних фінансових ринків у єдину глобальну систему через рух капіталу, інвестицій та торгівлю фінансовими активами.	- Вільний рух капіталу. - Глобальні фінансові ринки (біржі, банки).
Технологічний	Орієнтується на розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які спрощують доступ до фінансових ринків і трансакцій.	- Інтернет-банкінг, електронна комерція. - Автоматизація біржових операцій.
Інституційний	Зосереджується на ролі міжнародних фінансових організацій (МВФ, Світовий банк, СОТ) і транснаціональних корпорацій у формуванні фінансової глобалізації.	- Політика лібералізації. - Домінування міжнародних корпорацій і банків.
Політичний	Наголошує на впливі політичних рішень і міжнародних угод на процеси фінансової глобалізації.	- Міжнародні угоди про торгівлю та інвестиції. - Фінансова дипломатія.
Соціокультурний	Аналізує вплив фінансової глобалізації на соціокультурні процеси, включаючи зміну поведінки споживачів, адаптацію до глобальних фінансових трендів.	- Зміна споживчих уподобань. - Інтеграція нових фінансових практик.
Критичний (антиглобалістський)	Розглядає фінансову глобалізацію як загрозу для національного суверенітету, посилення нерівності між країнами та соціальними групами.	- Концентрація багатства. - Зростання залежності країн від зовнішнього капіталу.
Історичний	Оцінює фінансову глобалізацію як процес, що має еволюційний характер і виникає внаслідок розвитку міжнародної торгівлі та фінансових інститутів у минулому.	- Аналіз минулих фінансових криз. - Виникнення глобальних фінансових центрів (Лондон, Нью-Йорк).

За: узагальнено автором

На мікроекономічному рівні глобалізація фінансових відносин проявляється у розширенні діяльності компаній за межі внутрішніх ринків. Багато провідних транснаціональних корпорацій (ТНК) змушені функціонувати на глобальній арені: будь-який регіон із високим рівнем

споживання стає для них потенційним ринком, і вони мають бути готові задовольнити попит споживачів незалежно від національних чи територіальних кордонів. Компанії мислять у глобальних масштабах, враховуючи технології, потреби клієнтів, витрати, джерела сировини, конкурентів та можливості стратегічного партнерства. Різні етапи розробки, виробництва і реалізації продукції можуть бути розташовані у різних країнах та інтегровані у міжнародний контекст. Формування і розвиток ТНК сприяє подоланню численних бар'єрів, зокрема у сфері постачання, ціноутворення, якості обслуговування, глибшого розуміння ринкових тенденцій, а також забезпечує зростання прибутків (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Чинники, що впливають на фінансову глобалізацію

№ п/п	Категорія факторів	Опис впливу
1	Економічні	Зростання міжнародної торгівлі, інтеграція фінансових ринків
2	Технологічні	Розвиток інформаційних технологій, швидкість передачі даних
3	Політичні	Лібералізація ринків, міжнародні угоди, політична стабільність
4	Соціальні	Зміна в культурі, глобалізація споживчих переваг, трудова мобільність
5	Регуляторні	Гармонізація регуляторних стандартів, посилення нагляду за фінансовими ринками

За: [10; 45]

Отже, фінансова глобалізація є складним явищем, яке характеризується інтеграцією національних фінансових ринків у глобальну економіку. Чинники, які впливають на фінансову глобалізацію, можна розділити на кілька груп: економічні, політичні, технологічні та соціальні.

Економічні чинники:

1. Лібералізація фінансових ринків. Відкриття національних ринків для іноземних інвестицій та капіталу сприяє їх інтеграції у глобальні фінансові потоки.

2. Міжнародна торгівля. Зростання міжнародної торгівлі товарів і послуг вимагає ефективних фінансових механізмів для розрахунків, кредитування та страхування.

3. Інституційні інвестори. Великі інвестиційні фонди, пенсійні фонди та банки розширюють свою діяльність на міжнародному рівні, сприяючи глобалізації.

4. Мультинаціональні корпорації. Активна діяльність транснаціональних компаній створює попит на міжнародні фінансові операції та управління ризиками.

Політичні чинники:

1. Глобальні фінансові угоди. Такі організації, як МВФ, Світовий банк та СОТ, сприяють фінансовій інтеграції через регулювання та підтримку фінансових реформ.

2. Державна політика. Уряди держав сприяють фінансовій глобалізації через політику дерегуляції, приватизації та створення сприятливих умов для іноземних інвесторів.

3. Регіональна інтеграція. Економічні союзи, такі як Європейський Союз, сприяють регіональній фінансовій інтеграції, яка є частиною глобалізації.

Технологічні чинники:

1. Розвиток інформаційних технологій. Інтернет, мобільний зв'язок та сучасні програмні продукти значно полегшили доступ до фінансових ринків та прискорили фінансові транзакції.

2. Фінансові інновації. Нові фінансові інструменти, такі як деривативи, електронні гроші та блокчейн-технології, полегшують міжнародні операції.

3. Системи міжнародних платежів. Сучасні платіжні системи, такі як SWIFT, Visa та інші, забезпечують швидкі та надійні фінансові розрахунки.

Соціальні чинники:

1. Зростання освіченості. Більша кількість людей у всьому світі має доступ до фінансової грамотності, що сприяє залученню до глобальних фінансових ринків.

2. Мобільність робочої сили. Зростання міжнародної міграції сприяє зростанню транснаціональних грошових переказів.

3. Культурна інтеграція. Взаємодія між країнами сприяє прийняттю спільних фінансових стандартів та практик.

Фінансова глобалізація також несе певні ризики, такі як фінансова нестабільність, нерівномірний розподіл капіталу та вразливість до глобальних криз. Її вплив значною мірою залежить від здатності держав та міжнародних організацій ефективно управляти цим процесом.

Перспективи розвитку країн значно різняться, що впливає на зосередженість економіки на позитивних і негативних аспектах фінансової глобалізації. Позитивний вплив цього процесу важко переоцінити: людство отримало широкий спектр можливостей, було враховано різноманітні аспекти його життя, а також створено сприятливі умови для гармонійного та сталого розвитку. Глобалізація світової економіки формує міцну основу для спільного вирішення глобальних проблем і сприяє підвищенню рівня добробуту у світі [18, с.105-106].

Підсумовуючи, зазначимо, що фінансова глобалізація має значний позитивний вплив, зокрема в контексті розвитку зовнішньоторговельних відносин:

1. Поглиблення спеціалізації та міжнародного поділу праці. Умови глобалізації сприяють більш ефективному розподілу коштів і ресурсів, що забезпечує зростання середнього рівня життя та розширює життєві перспективи населення при зниженні витрат.

2. Ефект економії масштабу. Завдяки глобалізації можливе зменшення витрат і цін, що сприяє стабільному економічному зростанню.

3. Вигоди від вільної торгівлі. Глобалізація фінансів забезпечує взаємовигідні умови торгівлі, які задовольняють потреби всіх сторін.

4. Стимулювання технологічного розвитку. Посилення конкуренції на світовому ринку прискорює темпи впровадження нових технологій і розширює їх поширення між країнами. Це також стимулює зростання прямих інвестицій і сприяє передачі промислових технологій через міжнародну торгівлю та формування транснаціональних корпорацій.

5. Посилення міжнародної конкуренції. Зростання конкуренції на глобальному ринку перевищує можливості окремих держав і компаній, що підштовхує їх до пошуку нових рішень.

6. Раціоналізація виробництва та стимулювання інновацій. Глобалізація сприяє зростанню продуктивності через поширення передових технологій, а також створює конкурентний тиск, який стимулює інновації.

7. Мобілізація фінансових ресурсів. Глобалізація дає країнам доступ до ширшого спектра фінансових продуктів на більшій кількості ринків, що дозволяє залучати більше інвестицій.

Таким чином, фінансова глобалізація створює умови для економічного зростання, підвищення ефективності та стимулювання інновацій, сприяючи сталому розвитку світової економіки.

1.2. Методологічні підходи до аналізу ефективності міжнародної фінансово-економічної інтеграції України у світову економіку

Глобальні фінансові процеси також впливають на Україну. Наша країна, яка переживає тяжкі економічні процеси через повномасштабну війну, вимагає особливої уваги в наукових дослідженнях та журналістиці. Державам України та Центральної і Південно-Східної Європи рекомендують прискорити європейську інтеграцію, яка передбачає адаптацію до індустріальної цивілізації та вільної ринкової економіки Західної Європи

[106, с.49].

Однак об'єктивний аналіз показує, що формування сучасної економіки та її відновлення не є достатньою умовою для досягнення Україною рівня сучасної цивілізації. Це вимагає одночасного формування сучасного ринку з усіма його необхідними атрибутами, які здатні посилити стимули до ефективної участі в глобальній економіці. Ринкові механізми мають використовуватися не для наздоганяючої модернізації, а для здійснення глибоких структурних трансформацій, особливо у фінансовій сфері. Саме такі зміни здатні поставити Україну на один рівень з провідними постіндустріальними країнами світу.

Трансформація української фінансової системи у відповідності до соціально-економічних параметрів глобальної економіки повинна базуватися на трьох ключових принципах:

1. Загальновизнані цивілізовані умови та фактори. Це включає формування системи координат фінансової системи відповідно до стандартів і практик сучасного світу.
2. Національні пріоритети та ідентичність. Урахування глибоких історичних, генетичних, духовно-етнічних особливостей держави є необхідним для створення стійкої та унікальної фінансової системи.
3. Реальний стан економіки та фінансів. Сучасна політична та економічна система України має будуватися на основі реальних показників економіки й фінансів, забезпечуючи стабільність і адаптацію до змінних умов.

Ці три складові сприятимуть захисту України від різких коливань і відхилень як у період воєнного часу, так і в поствоєнний період. Вони дозволять зменшити труднощі перехідного етапу, забезпечити плавну інтеграцію України у світові процеси та інституційні структури, а також гармонізувати її розвиток у глобальному контексті.

Серед численних факторів, що впливають на розвиток торговельних відносин між Україною та Європейським Союзом, ключову роль відіграє

ефективність. Саме завдяки підвищенню ефективності українські суб'єкти господарювання отримують економічні стимули для активної участі у торговельних операціях. У процесі розробки стратегій розвитку цих відносин, на нашу думку, важливо зосередитися на підвищенні ефективності та відповідальності за ключові аспекти розвитку, які будуть розглянуті далі.

Концептуальним предметом цього дослідження є інституційний базис, який складається з базових політичних, соціальних та правових норм, що визначають процеси інтеграції. Ці основоположні правила є юридичною основою для створення міжнародних взаємозв'язків. Правила, які регулюють економічну діяльність у приватних сферах, включають:

1. Теорію призупинених коливань (Ж. Бьювенена [114, с. 132-137], М. Олсона [73, с. 233-245])
2. Теорію прав закону (Р. Коуза [115, с. 136-142])
3. Теорію І. Алкіанського [116, С. 211-221]

Ортодоксальна неокласична теорія трактує ринок як механістичний інститут, який є невід'ємною частиною обслуговування його суб'єктів [115, с. 186-205]. Трансакційний підхід докладно розроблений у працях Р. Коуза [114, с. 27-48], тоді як інституційний підхід отримав глибоке висвітлення у дослідженнях Д. Норта [69, с. 255-264]. Економічна школа, очолювана О. Вільямсоном [17, с. 154], акцентує увагу на проблемі «регуляційних структур» (governance structure). Ці механізми орієнтовані на аналіз поведінки учасників контрактних відносин, розв'язання конфліктів, адаптацію до непередбачених змін та впровадження санкцій щодо порушників.

Серед фундаментальних робіт у галузі інституційної еволюції виділяється наукова праця Д. Норта [116], яка розглядає теорію виникнення та трансформації інституцій, їх роль в економіці, а також визначає специфічні цінності, що впливають на розвиток торговельних відносин між Україною та країнами-членами ЄС.

Згідно з цією теорією, інститути слід розуміти як структури, що

регулюють діяльність людей, тобто своєрідні "правила гри" в економіці та суспільстві. Організації, у свою чергу, — це об'єднання людей, створене на основі цих інститутів. Таким чином, інститути визначають правила, тоді як організації виступають їх гравцями.

Категорія "інститути" включає:

- Політичні організації та установи: політичні партії, парламенти, місцеві органи влади, державні регуляторні органи.
- Економічні структури: підприємства, профспілки, сімейні ферми, кооперативи.
- Соціальні установи: релігійні громади, клуби, спортивні організації.

Інститути відіграють ключову роль у формуванні процесів обміну, забезпечуючи контроль за виконанням контрактів. Це, у свою чергу, дозволяє знизити вартість обміну (трансакційні витрати), що сприяє підвищенню економічної ефективності.

Такі установи сприяють не лише підвищенню ефективності у контексті оптимального розподілу ресурсів, але й забезпечують так звану "адаптивну ефективність", концепцію, яку розробив П. Пелікан [113, с. 72].

Адаптивна ефективність характеризується здатністю суспільств і компаній:

- Засвоювати нові знання, необхідні для розвитку.
- Розкривати творчі та підприємницькі таланти.
- Стимулювати інвестиції, що підтримують довгострокове зростання.
- Ефективно вирішувати актуальні проблеми, які стримують прогрес.

Ця здатність є ключовою умовою для подолання викликів, що виникають у динамічному середовищі, і для створення основи сталого розвитку як на рівні компаній, так і на рівні суспільства загалом.

Посилаючись на наукові джерела, можна виділити кілька альтернативних концепцій інтеграційного процесу:

1. Концепція "Європи змінної геометрії" [117, с. 1]. Вона передбачає, що Україна не зможе брати участь у розвитку інтеграції з групою

держав-членів, які активно підтримують інтеграційний процес.

2. Модель "різних швидкостей інтеграції" ("deux ou plusieurs") [112, с. 2]. Ця концепція передбачає, що окремі держави-члени, які спочатку не брали участі в активному інтеграційному процесі, можуть приєднатися до нього пізніше, коли будуть готові.

3. Теорія "концентричних кіл" (Cercles concentriques) [6, с. 53-54]. Відповідно до цієї теорії, формується високоінтегроване ядро країн, що складають перше коло, тоді як друге коло включає менш інтегровані країни.

Усі ці концепції пропонують різні підходи до адаптації інтеграційних процесів залежно від рівня готовності та можливостей країн, що беруть участь. Для України це означає необхідність пошуку оптимальної моделі інтеграції, яка враховуватиме її реальні можливості та стратегічні інтереси.

Подібно до концепції Європи "змінної геометрії", модель Європи "на вибір" (l'Europe "à la carte") [222, с. 56] також пропонує підхід до диференційованої інтеграції. У межах цієї моделі державам-членам надається право самостійно обирати сфери своєї участі в інтеграційних процесах, за умови дотримання мінімальної кількості спільних цілей.

Ця концепція співзвучна з популярною в 1950-х роках теорією секторальної інтеграції, розробленою під впливом ідей М. Шумана. На основі цієї теорії було створено такі організації, як Європейське об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС) та Євратом, які пізніше інтегрувалися до Європейського економічного співтовариства [2, с. 14].

Секторальна інтеграція фокусується на поступовому усуненні торговельних бар'єрів у певних секторах економіки, дозволяючи країнам-учасникам досягати глибокої співпраці в обраних галузях [9, с. 1-2]. Такий підхід забезпечує гнучкість інтеграції, дозволяючи державам адаптувати участь у процесах відповідно до своїх національних інтересів і економічних можливостей.

Для України ці моделі відкривають можливість поступової інтеграції в Європейський Союз, зокрема через участь у секторальних проектах, що

відповідають її стратегічним пріоритетам.

Згідно з теорією міжнародної економічної інтеграції, успішна реалізація регіональних інтеграційних стратегій залежить від дотримання двох основних аспектів [76, с. 7; 106, с. 241]:

1. Близькість ступенів розвитку та інтернаціоналізації економік країн-партнерів. Це забезпечує спільну економічну базу, необхідну для ефективної інтеграції.

2. Розвиненість економічних зв'язків між суб'єктами економічної діяльності держав, що інтегруються. Інтенсивність цих зв'язків усередині регіонального об'єднання ще до початку інтеграційних процесів повинна перевищувати рівень зв'язків із третіми країнами або групами країн.

Для планування подальшого інтеграційного поступу України та розвитку стратегічного партнерства з країнами ЄС доцільно проводити розрахунки індексів фінансової комплементарності торговельно-економічних відносин. Це дозволить визначити рівень відповідності між економічними системами України та ЄС і забезпечити розробку ефективних стратегій інтеграції.

Такі індекси допоможуть оцінити потенціал синергії в окремих секторах економіки, сприятимуть виявленню перспективних напрямів співпраці й зниженню ризиків, пов'язаних із інтеграційними процесами.

Щоб оцінити фінансову комплементарність структур національних економічних систем держав-партнерів, необхідно розрахувати індекси, які дозволяють визначити, чи є економіки партнерів взаємодоповнюючими (комплементарними) або протилежними (антагоністичними).

Індекси комплементарності торгівлі відображають, наскільки структура імпорту однієї країни відповідає структурі експорту іншої. Ці індекси надають важливу інформацію про перспективи торговельного співробітництва, зокрема, про можливість зміцнення торговельних зв'язків.

Формула 1.1 для розрахунку індексу комплементарності торгівлі виглядає так:

$$TCI_j = 100 - \sum \frac{M_{ik} - X_{ij}}{2}, \quad (1.1)$$

де X_{ij} – частка експорту i -го товару країни j ,

M_{ik} – частка товару i в загальному імпорті країни k .

Розрахунок індексів дозволяє здійснити глибший аналіз потенціалу торговельно-економічної співпраці, а також сформулювати ефективні стратегії розвитку торговельних відносин.

Якщо значення індексу комплементарності дорівнює нулю, це означає, що:

- Країна не експортує жодних товарів, які могли б відповідати структурі імпорту торговельного партнера.
- Або, навпаки, торговельний партнер не імпортує жодних товарів, які відповідають структурі експорту країни.

Така ситуація свідчить про повну відсутність взаємної відповідності в структурах експорту та імпорту між двома країнами. Це може бути наслідком значних відмінностей у виробничих та економічних структурах, політичних бар'єрів, або відсутності попиту на продукцію між країнами.

У таких випадках доцільно дослідити:

1. Чи існують потенційні можливості для диверсифікації експорту або імпорту?
2. Які галузі могли б стати основою для співпраці у майбутньому?
3. Чи є торговельні бар'єри або політичні чинники, які перешкоджають співробітництву?

Аналіз цих аспектів може допомогти зрозуміти, як покращити відповідність структур торгівлі та знайти нові можливості для інтеграції.

Якщо індекс дорівнює 100, це свідчить про повне співпадіння часток експорту та імпорту між країнами.

Чим вищий індекс комплементарності, тим більша відповідність між структурою експорту однієї країни та імпортом іншої. Це свідчить про

високий рівень взаємодоповнюваності економік, що створює сприятливі умови для розширення торговельного співробітництва.

Високий індекс комплементарності експорту має такі значення:

1. Відповідність попиту і пропозиції: Структура експорту країни відповідає потребам торговельного партнера, що полегшує торгівлю.
2. Участь у глобальних виробничих ланцюгах: Це свідчить про активну інтеграцію країни в міжнародний поділ праці, зокрема як експортера компонентів або проміжних товарів.
3. Торговельний потенціал: Високий індекс вказує на перспективи розвитку економічних зв'язків, адже країна може запропонувати партнерам те, що вони активно імпортують.

Для України високий показник комплементарності з країнами ЄС може свідчити про перспективи:

- Поглиблення співпраці в галузях із доданою вартістю (машинобудування, ІТ, сільське господарство тощо).
- Розвитку ролі постачальника компонентів для європейських виробництв.
- Зміцнення позицій у міжнародних торговельних ланцюгах, що сприятиме довгостроковій економічній інтеграції.

Таким чином, Україна поступово інтегрується у міжнародні фінансові ринки, і вплив глобалізації фінансових процесів стає дедалі помітнішим для її фінансової системи. Характер змін, викликаних глобалізацією, — позитивний чи негативний — значною мірою залежить від рівня розвитку національної економічної та фінансової системи.

Зважаючи на те, що розвиненіша фінансова система здатна краще скористатися перевагами глобалізації, Україні необхідно сформулювати політику, спрямовану на протистояння викликам фінансової глобалізації та мінімізацію можливих негативних наслідків [5, с. 398].

Для забезпечення стабільності внутрішніх фінансових ринків необхідні:

1. Чіткі механізми державного регулювання руху внутрішніх фінансових потоків.

2. Ефективні інструменти управління припливом іноземного капіталу, щоб запобігти дестабілізації фінансової системи.

Такий підхід дозволить Україні не лише захистити свою економіку від ризиків, пов'язаних із глобалізацією, а й отримати від неї максимальну користь, сприяючи сталому розвитку національної фінансової системи.

1.3. Особливості зовнішньоторговельного режиму як ключового чинника економічного зростання

Необхідність поглиблених досліджень у сфері зовнішньоторговельного режиму підкреслюється багатьма сучасними науковцями. Зокрема, Власюк А.С. акцентує увагу на важливості збалансування системи зовнішньої торгівлі, що є ключовою передумовою для ефективного формування зовнішньої політики. Це має особливе значення в контексті адаптації до вимог Світової організації торгівлі (СОТ) та активізації процесів європейської інтеграції [66, с. 465].

Таким чином, у сучасній системі регулювання міжнародних торговельно-економічних відносин, яка активно формувалася протягом останніх десятиліть, можна виокремити п'ять основних рівнів:

1. Рівень підприємств. Особливу роль відіграють багатонаціональні корпорації, які впливають на торговельні процеси через обмежувальні ділові практики та формування глобальних ланцюгів доданої вартості.

2. Національний рівень. Реалізація національної торговельної політики спрямована на захист економічних інтересів держави, стимулювання експорту та управління імпортними потоками.

3. Міжетнічний рівень. Застосування преференційних чи протекціоністських заходів у відносинах між окремими країнами, що не належать до інтеграційного об'єднання, відображає унікальні політичні або економічні інтереси цих держав.

4. Наднаціональний рівень. Виконання спільних торговельних заходів державами-учасницями інтеграційних об'єднань (наприклад, ЄС), які формують єдині підходи до торгівлі з третіми країнами.

5. Глобальний рівень. Впровадження принципів і правил, сформованих у рамках багатосторонніх угод (наприклад, СОТ), що регулюють міжнародну торгівлю та сприяють її розвитку на основі загальноновизнаних норм.

Ці рівні взаємодіють між собою, створюючи складну та динамічну систему регулювання, яка враховує як локальні, так і глобальні інтереси у сфері міжнародної торгівлі.

Глобальний рівень регулювання міжнародних торговельно-економічних відносин набуває пріоритетного значення в умовах інтернаціоналізації, оскільки саме він визначає можливості та обмеження для використання регуляторних інструментів на інших рівнях [112].

А.С. Філіпенко [106, с. 408–410] зазначає, що Україна вже освоїла механізми державного та міжетнічного регулювання міжнародної торгівлі. Водночас механізм торговельно-економічного співробітництва України на глобальному рівні залишається на етапі формування.

Це пов'язано з:

1. Членством України у Світовій організації торгівлі (СОТ), що інтегрує країну в глобальну систему регулювання торгівлі та встановлює для неї правила гри на міжнародних ринках.

2. Участю у Вільній зоні вільної торгівлі (ВЗВТ), яка є важливою інституційною формою світової торговельної системи й забезпечує можливості для розширення економічної співпраці та зростання експорту.

Ці інституційні механізми сприяють інтеграції України в глобальні торговельні процеси, але водночас вимагають адаптації національної економіки до міжнародних стандартів і правил, що залишається важливим викликом для подальшого розвитку.

Розвиток і ефективне функціонування зовнішньоторговельних зв'язків є одним із ключових елементів у формуванні економічної політики будь-якої країни. Аналіз еволюції теорії та практики міжнародної торгівлі свідчить, що жодна з існуючих концепцій не дає універсального пояснення всіх аспектів зовнішньоторговельного режиму, що робить це питання предметом значного теоретичного та практичного інтересу.

Т.М. Циганкова зазначає, що зовнішньоторговельна політика поєднує підходи до двох основних моделей міжнародної торгівлі:

1. Прямий зв'язок між протекціонізмом і лібералізованим ринком.
2. Непрямий зв'язок, що враховує специфіку реформування та адаптації до змін у світовій економіці.

Ця політика включає стратегії реформування, засоби та напрями розбудови внутрішньої торговельної системи в умовах трансформації глобальної економіки.

Ринкова система, зображена на рис. 1.1, показує, що механізм реалізації зовнішньоторговельної політики має прямий вплив на формування інституційної економічної зони (ІЕЗ). ІЕЗ складається з двох ключових компонентів:

1. Системи адміністративних державних органів, які займаються розробкою та впровадженням заходів, що забезпечують державі можливість реалізовувати свої повноваження.
2. Набору інструментів, що забезпечують вплив на зовнішньоторговельні процеси.

Таким чином, зовнішньоторговельна політика відіграє важливу роль у створенні ефективного механізму адаптації до змін у глобальній економіці та формуванні умов для розвитку міжнародної торгівлі [81].

Всі інструменти торговельної політики, які визначають особливості торговельного режиму країн, можна умовно поділити на дві великі групи [15]:

1. Тарифні інструменти: Ці заходи передбачають використання мит та інших податків на товари, які імпортуються або експортуються. Вони включають:

- Митні тарифи (адвалорні, специфічні, змішані).
- Податки на експорт або імпорт.
- Тарифні квоти.

2. Нетарифні інструменти: Ця група охоплює всі інші заходи, які впливають на торгівлю, але не пов'язані з митними зборами. Серед них:

- Квоти (імпортні, експортні).
- Ліцензування зовнішньоторговельної діяльності.
- Санітарні, фітосанітарні та технічні стандарти.
- Антидемпінгові та компенсаційні заходи.
- Вимоги до сертифікації продукції.
- Валютні обмеження.
- Заборони на імпорт або експорт окремих товарів.

Ці дві групи інструментів використовуються урядами для регулювання міжнародної торгівлі з метою захисту внутрішнього ринку, стимулювання експорту або досягнення інших економічних і політичних цілей.

Таким чином, інтеграція України в міжнародні фінансові ринки та ефективне використання інструментів зовнішньоторговельної політики є важливими кроками до забезпечення стабільного економічного розвитку та посилення її позицій у світовій економіці.

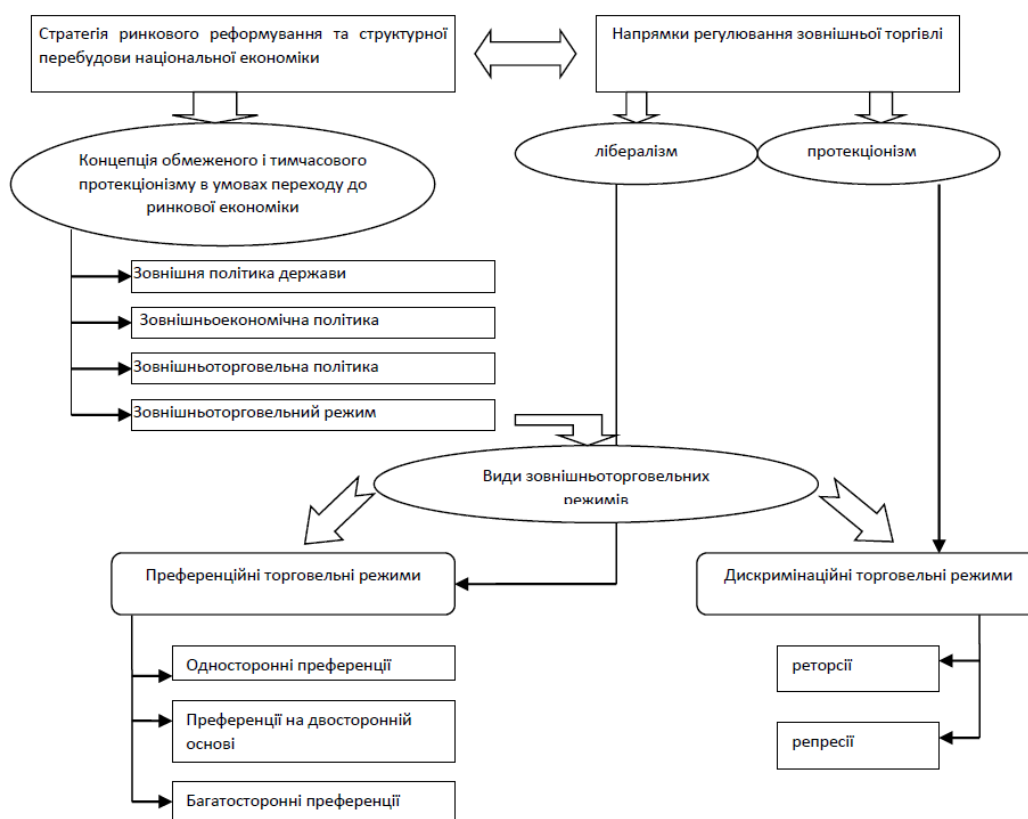

Рис. 1.1. Схема формування національного зовнішньоторговельного режиму

Джерело: [113, с. 8]

На практиці розрізняють три основні види тарифного регулювання:

1. Специфічне мито – це фіксована сума податку, що стягується за кожну одиницю імпортованого товару. Іншими словами, імпортер зобов'язаний сплатити визначену суму за кожну одиницю продукції.
2. Адвалорне мито – це мито, розмір якого визначається у вигляді певного відсотка від митної вартості товару.
3. Змішане мито – це комбінація специфічного та адвалорного мит, що передбачає стягнення одночасно фіксованої суми за одиницю товару та відсотка від його митної вартості.

Кожен із цих видів мит використовується залежно від особливостей товару та торговельної політики держави.

Серед основних нетарифних засобів регулювання торговельних операцій виділяють [26]:

1. Імпортні квоти, що встановлюють максимальну кількість товарів, дозволених до реалізації на внутрішньому ринку. Головна відмінність між тарифом і квотою полягає в тому, що тариф обкладає товар податком, але не обмежує обсяг його імпорту.

2. Ліцензування – це офіційний дозвіл на експорт або імпорт товарів, у якому вказуються назва, характеристики продукції, обсяг, країна походження чи призначення, а також термін дії ліцензії.

3. "Добровільні" експортні обмеження – це угоди, за якими постачальник погоджується скоротити експорт своїх товарів на ринок імпортера під загрозою запровадження санкцій. У разі відмови партнер може зіткнутися із запровадженням квот або підвищенням мит.

4. Адміністративні та технічні норми, правила і стандарти, що регулюють характеристики продукції для внутрішнього ринку (наприклад, санітарні вимоги або стандарти безпеки електротоварів).

5. Вимоги до національного вмісту, які обмежують імпорт товарів, створених без використання національних ресурсів.

6. Антидемпінгові мита, які вводяться для захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції.

Поглиблення міжнародної інтеграції значно підвищило вимоги до організації зовнішньої торгівлі, а потреба у створенні дієвого зовнішньоторговельного режиму стимулювала використання цього процесу для внутрішнього економічного розвитку. Це вимагає ретельного перегляду правової основи співпраці у зовнішній торгівлі, чинних міжнародно-правових зобов'язань, а також нормативно-правових актів національного законодавства України для забезпечення збалансованого підходу до зовнішньоторговельного регулювання.

Ключовим елементом соціально-економічних реформ в Україні є розробка нових механізмів для розвитку торговельних зв'язків з іншими країнами. Принципи ринкової економіки не зводяться до повного домінування вільної торгівлі. Основу сучасних міжнародних торговельних

відносин становить система обов'язкових правил для учасників зовнішньоторговельної діяльності, яка регулює їхню взаємодію на глобальному ринку. Ця система відображає торговельно-економічний режим, що охоплює набір державних регулюючих інструментів, закріплених у національному законодавстві та узгоджених із нормами міжнародного права.

Уніфікація регулювання торговельних операцій між різними країнами забезпечується через систему багатосторонніх угод, які створюють єдину структуру для зовнішньоторговельної діяльності. Інтеграційні процеси розвиваються з різною швидкістю залежно від країни, особливо серед тих, які прагнуть вступу до Європейського Союзу. Для України важливо своєчасно реагувати на зміни економічної політики країн Центральної та Східної Європи, щоб успішно адаптуватися до європейських стандартів.

При цьому така реакція повинна бути проактивною, враховуючи виклики, з якими стикаються країни-кандидати на членство в ЄС, і вживати заходів напередодні можливих труднощів. Це дозволить не лише ефективно адаптуватися до нових умов, але й сприяти сталому розвитку національної економіки.

У процесі інтеграції національної економіки до єдиного внутрішнього ринку ЄС виявляється, що окремі компанії країни-претендента можуть втратити конкурентоспроможність або зіткнутися з істотними труднощами. Як наслідок, зростає ймовірність збільшення кількості антидемпінгових розслідувань, зокрема щодо виробників з третіх країн, серед яких може опинитися й Україна.

Ці ризики особливо актуальні у разі повної інтеграції економіки до внутрішнього ринку ЄС, оскільки конкуренція стає більш жорсткою, а правила регулювання торгівлі – більш суворими. У такій ситуації Україна повинна приділяти особливу увагу адаптації своїх підприємств до

європейських стандартів, забезпечуючи їхню конкурентоспроможність, та активно відстоювати свої інтереси на міжнародному рівні.

Отже, прагнення до членства в Європейському Союзі виступає стратегічним пріоритетом для України, що обумовлює необхідність вирішення низки важливих завдань у контексті реформування національної економіки у поствоєнний період. Особливу увагу слід приділити грошово-кредитній політиці, яка є ключовим елементом економічної стабільності та інтеграції до європейського економічного простору.

Відповідь на сучасні економічні виклики не зводиться лише до перевірки дієздатності існуючих політичних механізмів, а потребує проведення комплексних і масштабних реформ. Вони мають стати свідченням реальної політичної волі до змін, спрямованих на забезпечення стійкого економічного зростання, адаптації до стандартів ЄС і зміцнення позицій України на міжнародній арені.

Висновки до розділу

1. Фінансова глобалізація є невід'ємною складовою економічної глобалізації, що завершує початкову фазу формування світової економічної єдності. Вона передбачає створення єдиного фінансового ринку через активізацію міжнародного руху фінансового капіталу. Під її впливом фінансова система України зазнала суттєвих змін, які в підсумку сприяли зміцненню здатності держави проводити незалежну фінансову та економічну політику.

Ці трансформації включають посилення фінансової стабільності та безпеки України, підвищення стійкості до внутрішніх і зовнішніх викликів, запобігання бюджетним конфліктам і боротьбу з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом. Прозорість фінансових потоків відіграє ключову роль у впровадженні ефективної грошово-кредитної політики, формуванні стратегії розвитку національної фінансової системи та

визначенні перспектив її інтеграції у світову економіку відповідно до міжнародних стандартів.

2. Зовнішньоторговельні відносини є пріоритетом на шляху національної інтеграції. Ефективний розвиток торговельного співробітництва ґрунтується на взаємодоповнюваності цих відносин. Це можна економічно інтерпретувати як рівень співпраці між країнами-партнерами, що визначається відстанню між показниками їх економічного розвитку та торговельних відносин. Взаємодоповнюваність проявляється на трьох рівнях: макrorівні (комплексна співпраця національних економік), мезорівні (взаємодія в окремих секторах) та мікрорівні (співпраця окремих підприємств).

3. Розвиток зовнішньої торгівлі в Україні ускладнюється низкою негативних факторів, таких як переважання матеріаломістких і енергоємних виробництв, неефективність державних інститутів, бюрократія, корупція та тіньова економіка. Однак ці труднощі частково компенсуються потенційними перевагами для Євросоюзу від вступу України до ЄС. Серед таких вигод – географічне та економічне положення України, її великий промисловий потенціал, сільськогосподарські можливості, розвинена інфраструктура, високий рівень освіти та активізація процесів цифровізації економіки.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄС

2.1. Особливості аналізу фінансових потоків у торговельних відносинах між Україною та ЄС

Фінансово-економічна інтеграція України з ЄС, заснована на узгодженні, гармонізації та послідовному прийнятті економічних рішень, стимулює розвиток конкуренції та знижує рівень протекціонізму. Цей процес включає подальше зближення фінансових і економічних систем, лібералізацію ринків, досягнення взаємного торговельного балансу та створення сприятливих умов для залучення інвестицій. Він здійснюється на основі уніфікованої правової бази та стандартів державної підтримки виробників, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності українських експортерів на ринку ЄС.

Відповідно до Копенгагенських критеріїв, для здобуття Україною повноправного членства в ЄС необхідно виконати такі ключові кроки [117]:

1. *Проведення переговорів і укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.* Подальший перегляд цієї угоди відповідно до положень Угоди про Європейський Союз має стати наступним кроком у зміцненні відносин, що відповідатиме довгостроковим інтересам України та сприятиме її просуванню до кінцевої мети – вступу до ЄС.

2. *Забезпечення функціонування ринкових інститутів та правової стабільності.* Це передбачає гарантування виконання правових норм у сфері бізнесу, створення стабільної та недискримінаційної правової бази, чітке визначення прав власності та впровадження правил походження товарів у рамках існуючої зони вільної торгівлі (ЗВТ).

3. *Гармонізація законодавства.* Україна повинна привести своє законодавство згідно до законодавчих вимог ЄС у ключових галузях.

4. *Виконання необхідних процедур для впровадження Угоди про союз з ЄС.* Це надає Україні більше можливостей для участі в європейських

процесах, доступу до фінансових ресурсів ЄС і поліпшення обізнаності про внутрішні трансформації ЄС.

5. *Проведення переговорів щодо створення Митного союзу з ЄС.* Основною метою цього процесу є поступове усунення митних, правових та технічних бар'єрів, що сприятиме спрощенню торговельних відносин і інтеграції економік.

6. *Повне виконання положень Угоди про асоціацію та повне дотримання Копенгагенських критеріїв, що є обов'язковою умовою для здобуття повноправного членства в ЄС.*

7. *Формування необхідних передумов для вступу України до ЄС, що становить важливий етап на шляху до досягнення повноправного членства.*

Торгівля займає центральне місце в системі економічного співробітництва між Україною та Європейським Союзом. Протягом останніх років торговельні відносини між сторонами стрімко розвивалися, однак світова фінансова криза, яка розпочалася в другій половині 2008 року, мала значний вплив на глобальну економіку, також й на Україну.

У період кризи Україна зіткнулася з кількома проблемами: зниженням попиту на традиційні експортні товари (метали, хімічну та сільськогосподарську продукцію), несприятливою ціновою ситуацією на міжнародних ринках, а також девальвацією гривні. Це призвело до падіння купівельної спроможності та попиту на імпорتنі товари, що в свою чергу викликало скорочення обсягів зовнішньоторговельного обороту (рис. 2.1).

За статистичними даними, станом на 2021 рік, до початку війни, обсяг експорту України до країн Європейського Союзу становив 26,8 млрд доларів США, тоді як обсяг імпорту з ЄС досяг 28,9 млрд доларів США. Загальний обсяг товарообігу з ЄС демонстрував стабільне зростання з 2015 року, за винятком кризового 2020 року, спричиненого пандемією.

За останні шість років експорт з України до країн ЄС зріс більш ніж удвічі, тоді як імпорт збільшився на 88%. Частка ЄС у структурі загального експорту України також зросла — з 34% до майже 40%, що свідчить про

посилення економічної співпраці між Україною та Євросоюзом.

У 2022 році, за попередніми оцінками, обсяг експорту товарів до Євросоюзу зріс на 4,2% порівняно з 2021 роком і став близько 28 млрд дол. США. Таке зростання було можливим завдяки кільком ключовим заходам, зокрема:

підтримці української економіки через дерегуляцію, податкові зміни та страхування експорту;

Лібералізація європейських ринків для українських товарів (економічний "безвіз"), тимчасова лібералізація торгівлі, а також ініціативи ЄС, такі як "Шлях солідарності", "транспортний безвіз" і "митний безвіз", сприяють поглибленню економічної інтеграції та зміцненню торговельних зв'язків.

Попри позитивні тенденції, темпи зростання імпорту з ЄС перевищують темпи експорту. Особливо це стало помітно після кризи 2008 року, коли спостерігалось загальне зниження торговельної активності як з боку імпорту, так і експорту.

У 2023 році Європейський Союз залишався основним торговельним партнером України, забезпечуючи 56% від загального обсягу зовнішньої торгівлі країни. Водночас Україна залишається одним з 17 найбільших торговельних партнерів ЄС і входить до трійки провідних постачальників сільськогосподарської продукції на ринок Євросоюзу.

У 2023 році динаміка зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС товарами демонструє такі ключові тенденції:

1. Загальний обсяг торгівлі: У 2023 році торгівля товарами між Україною та ЄС досягла 55,9 млрд доларів США, що на 1,9% більше, ніж у 2022 році.

2. Експорт: Експорт товарів з України до ЄС скоротився на 16,1% і становив 23,4 млрд доларів США. Це свідчить про вплив складних економічних умов, які могли вплинути на українських експортерів.

3. Імпорт: Імпорт товарів з ЄС до України збільшився, що свідчить

про стабільну інтеграцію європейських товарів на українському ринку.

4. Частка ЄС: Країни ЄС продовжують залишатися основними торговельними партнерами України, забезпечуючи 56% загального обсягу зовнішньої торгівлі країни.

Ці показники підтверджують стратегічну важливість співпраці між Україною та ЄС у сфері торгівлі та необхідність подальшої інтеграції для оптимізації взаємної вигоди.

Водночас український експорт до країн ЄС зменшився на 16,1%, склавши 23,4 млрд доларів США. Імпорт з ЄС, навпаки, зріс на 20,5%, досягнувши 32,5 млрд доларів США. Внаслідок цього, за підсумками 2023 року Україна мала від'ємне сальдо в торгівлі з ЄС на рівні -9,1 млрд доларів США.

Ці дані відображають певну диспропорцію в двосторонній торгівлі, спричинену різними факторами, зокрема змінами у попиті та виробничих можливостях під впливом економічних та зовнішньополітичних умов (рис. 2.1).

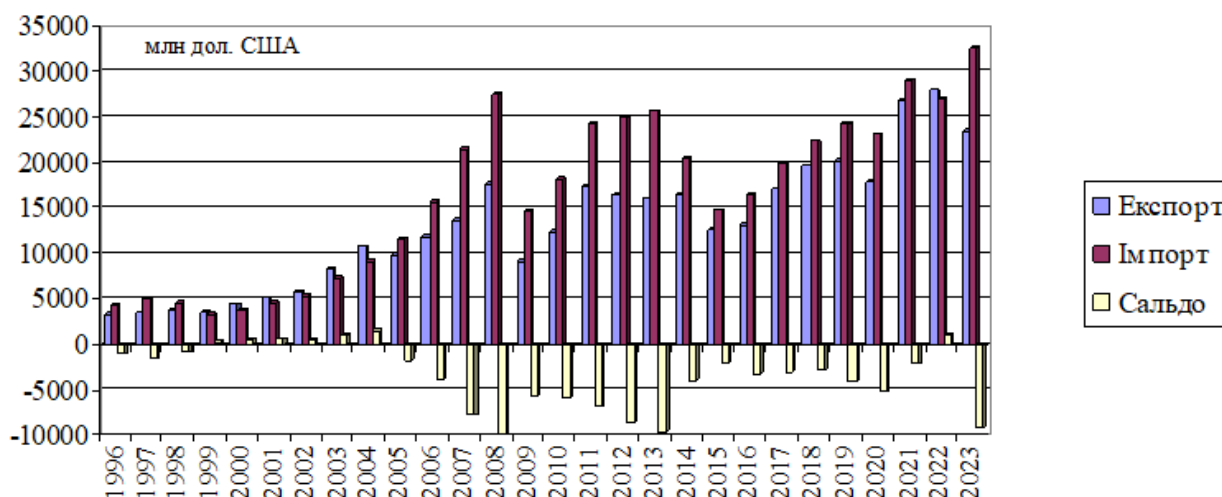

Рис. 2.1. Динаміка зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС товарами у 1996-2023 рр.

За: [104]

До основних категорій українського товарного експорту в ЄС за даними 2023 року належать:

1. Сільськогосподарська продукція та продукти харчування: зернові культури (пшениця, кукурудза), соняшникова олія та інші харчові продукти залишаються провідними категоріями експорту.
2. Металургійна продукція: чорні метали, сталеві вироби та інші металеві конструкції є значною частиною експорту.
3. Продукти хімічної промисловості: добрива, органічні та неорганічні хімічні сполуки.
4. Деревина та вироби з неї: необроблена деревина, фанера та інші деревні матеріали.
5. Машини та обладнання: електричне обладнання, деталі для машинобудування.
6. Продукція текстильної та легкої промисловості: текстиль, одяг і взуття.

Ці категорії свідчать про диверсифіковану структуру українського експорту, яка орієнтована як на традиційні, так і на сучасні сегменти ринку ЄС.

На рис. 2.2 зображено основні категорій українського товарного експорту в ЄС належать (за даними 2023 р.):

Сільськогосподарська продукція та продукти харчування:

- Зернові культури – 19,6% (зниження на 2,1%);
- Жири й олії – 12,7% (зниження на 2,5%);
- Насіння й плоди олійних рослин – 8,3% (зниження на 33,2%);
- Залишки й відходи харчової промисловості – 3,4% (зростання на 55,8%).

Металургійна продукція:

- Чорні метали – 9,2% (зниження на 22,3%).
- Мінеральна продукція:
- Руди та шлаки – 7,1% (зниження на 30,1%).

Машинобудівна продукція:

- Електричні машини – 6,4% (зниження на 35,0%).

Лісова промисловість:

- Деревина та вироби з деревини – 5,3% (зниження на 22,9%).

Ці дані відображають як спад у традиційних експортних категоріях, так і значне зростання в деяких сегментах, таких як залишки та відходи харчової промисловості.

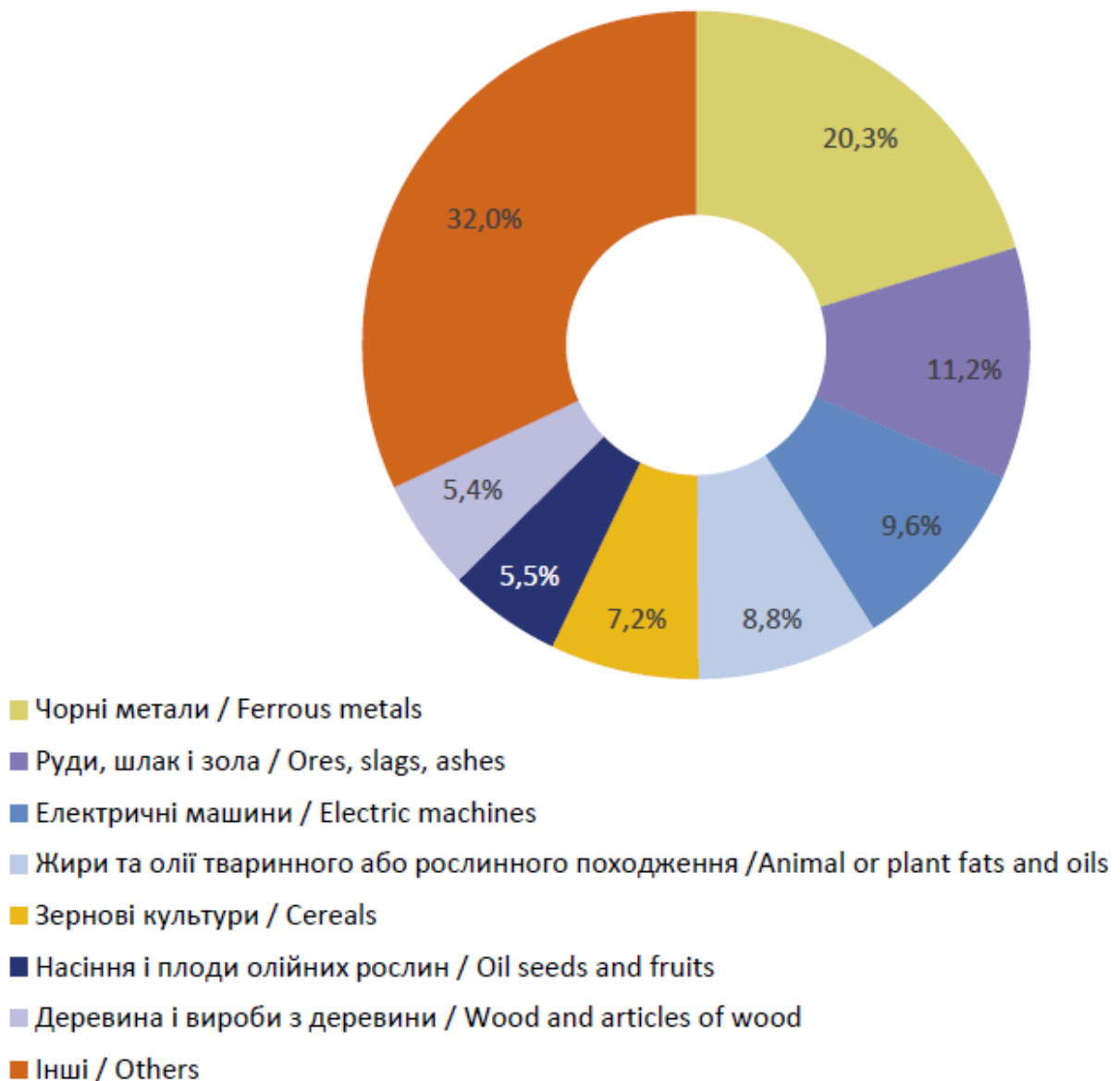

Рис. 2.2. Товарна структура українського експорту до ЄС у 2023 р., %

За: [104]

Основні категорії імпорту з Євросоюзу до України (дані за 2023 рік):

1. Енергетичні матеріали – 20,4% (зростання на 2,4%).
2. Засоби наземного транспорту (крім залізничного) – 11,3% (зростання на 25,2%).
3. Реактори ядерні, котли, машини – 8,2% (зростання на 38,1%).
4. Електричні машини – 5,0% (зростання на 9,7%).
5. Пластмаси та полімерні матеріали – 4,8% (зростання на 15,5%).
6. Фармацевтична продукція – 4,7% (зростання на 20,0%).
7. Добрива – 2,1% (зростання на 62,4%).
8. Різноманітна хімічна продукція – 2,0% (зниження на 2,5%).

Ці показники свідчать про збільшення попиту на технологічну, енергетичну та сировинну продукцію з ЄС, що відображає актуальні потреби української економіки у 2023 році.

Європейська комісія, ухваливши рішення від 27 квітня 2022 року щодо скасування імпорتنих мит на українські товари, зробила безпрецедентний крок у своїй історії, надавши Україні значні торговельні переваги. До червня 2023 року Європейський Союз скасував усі мита на товари з України, що включало:

- Скасування тарифів на промислову продукцію: сприяє зниженню витрат для українських експортерів і підвищенню конкурентоспроможності їхньої продукції на європейському ринку.
- Призупинення системи вхідних цін на фрукти та овочі: дозволяє українським виробникам легше виходити на ринок ЄС без додаткових фінансових бар'єрів.
- Відміна тарифних квот на сільськогосподарську продукцію: надає можливість безперешкодного експорту більшої кількості сільськогосподарських товарів до ЄС.
- Скасування антидемпінгових мит та мит на деякі металопродукти: стимулює розвиток металургійної галузі та підвищує обсяги експорту.

- Призупинення застосування глобальних захисних заходів для українських товарів, зокрема металопродукції: сприяє збільшенню доступу до європейського ринку та зменшує бар'єри для українських виробників.

Ці заходи значно підтримують український експорт і сприяють подальшій інтеграції України до економічного простору ЄС.

Подібні заходи були запроваджені й іншими країнами, як-от Великобританією та США, що також скасували мита на українські товари. Це дало значний поштовх для розвитку торгівлі між Україною та її основними торговельними партнерами, зокрема в галузі фінансових та професійних послуг. Основними партнерами України в імпорті фінансових послуг стали Великобританія, Кіпр, Франція та Австрія, які надали значний обсяг послуг у відповідній галузі . [154]

Попри позитивні кроки в лібералізації торгівлі з ЄС, українська економіка стикається з серйозними викликами, які уповільнюють її зовнішньоторговельний розвиток. До ключових проблем належать:

1. Надмірна залежність від енергоємних галузей та сировинної продукції в експорті, з низькою доданою вартістю.
2. Низька конкурентоспроможність українських товарів і послуг на міжнародних ринках.
3. Невистаючий розвиток інституційної бази, яка могла б підтримати бізнес і підвищити його ефективність.
4. Недосконалість механізмів державного регулювання, зокрема у сфері податкової системи та підтримки промислового сектору.

Для вирішення цих проблем Україна має посилити диверсифікацію експорту, підтримати високотехнологічні галузі та забезпечити інституційні та політичні умови для їх розвитку.

2.2. Оцінка фінансової взаємодії у зовнішньоторговельних відносинах України з країнами ЄС

Для обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку зовнішньоторговельної політики України необхідно провести аналіз фінансової компліментарності торгівельних відносин між Україною та країнами ЄС. Це передбачає розрахунок показників компліментарності на мезорівні, що дозволяє визначити, наскільки економіки України та ЄС взаємодоповнюють одна одну у сфері зовнішньої торгівлі.

Згідно додатку та формули (1.1), можемо розрахувати показники фінансової компліментарності торгівлі України з країнами ЄС. Згідно здійснених розрахунків (у додатку) визначаємо найбільш компліментарні економічні системи з українською економікою (рис. 2.3).

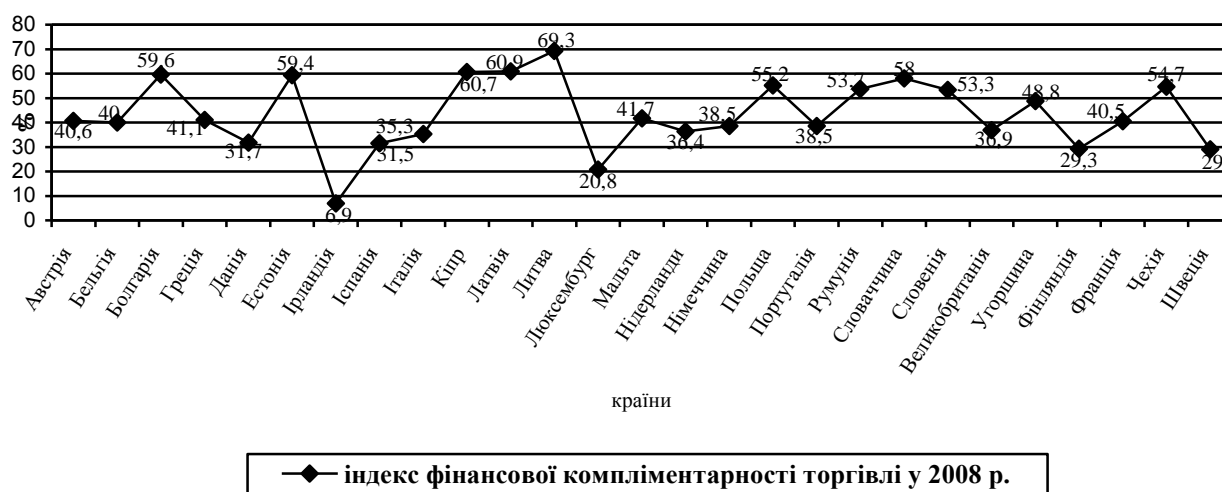

Рис. 2.3. Показники фінансової компліментарності зовнішньої торгівлі України та країн ЄС у 2022 р.

Складено автором

Аналіз розрахованих показників фінансової взаємодоповнюваності свідчить, що найбільш компліментарними економічними партнерами України серед країн ЄС є ті, які демонструють високий індекс компліментарності, що відображає значну відповідність у структурі експорту та імпорту. За результатами (рис. 2.3), до таких країн належать:

1. Литва – індекс 69,3
2. Кіпр – індекс 60,7
3. Латвія – індекс 60,9
4. Болгарія – індекс 59,6
5. Словаччина – індекс 58,0
6. Естонія – індекс 59,4
7. Чеська Республіка – індекс 54,7
8. Польща – індекс 55,2
9. Румунія – індекс 53,7
10. Словенія – індекс 53,2

Центрально-Східна Європа: Країни, такі як Польща, Чехія, Словаччина, і Румунія, демонструють хорошу взаємодоповнюваність через географічну близькість і спільні інтереси в торгівлі сировинними матеріалами, продукцією сільського господарства та промисловими товарами.

Балтійські країни: Литва, Латвія та Естонія є важливими партнерами завдяки активним торговельним відносинам у сфері транспорту, логістики та технологій.

Південно-Східна Європа: Болгарія та Словенія мають значний потенціал через зростаючі торговельні зв'язки з Україною.

Рекомендації:

- Посилювати співпрацю з цими країнами через угоди, які сприяють зняттю бар'єрів і стимулюванню двосторонньої торгівлі.
- Зосередитися на розширенні експорту продукції, яка має високий попит у цих країнах.
- Забезпечувати активну участь українських підприємств у спільних європейських ініціативах та інвестиційних програмах.

На основі проведеного аналізу можна виділити найбільш перспективні сфери торгового співробітництва України з окремими країнами ЄС, враховуючи специфіку їхніх економічних систем:

Балтійські країни (Естонія, Латвія, Литва):

- Сільське господарство: експорт зернових, олійних культур і продукції тваринництва.
- Харчова промисловість: перероблені продукти, зокрема молочна продукція, кондитерські вироби.
- Промислове виробництво: співпраця в обробці металів, деревини та хімічної продукції.
- Паливно-енергетичний комплекс: постачання енергоресурсів і спільні інвестиційні проекти в енергетиці.
- Машинобудування: виробництво електричних машин і компонентів.
- Послуги: розвиток ІТ-аутсорсингу, логістичних і транспортних послуг.

Словаччина та Словенія:

- Харчова промисловість: експорт готових продуктів харчування та сировини.
- Паливно-енергетичний комплекс: експорт енергоресурсів і співпраця в альтернативній енергетиці.
- Промислове виробництво: обробка металів, хімічні продукти.
- Машинобудування: співробітництво в автомобільній промисловості та виробництві обладнання.
- Текстильна промисловість: експорт тканин і готової продукції.

Чехія:

- Сільське господарство: поставки зернових, м'яса, рослинних олій.
- Харчова промисловість: молочні продукти, перероблені харчі.
- Текстильна промисловість: поставки тканин, одягу.
- Промислове виробництво: співпраця в обробці металів і виробництві промислових матеріалів.
- Машинобудування: виробництво техніки та електроніки.

Румунія:

- Сільське господарство: активна торгівля зерновими, олійними культурами та фруктами.
- Харчова промисловість: перероблені продукти харчування та напої.
- Текстильна промисловість: експорт тканин і готового одягу.
- Промислове виробництво: спільні проєкти у виробництві будівельних матеріалів і металоконструкцій.

Рекомендації:

- Диверсифікація експорту: зміцнити позиції України у високотехнологічних секторах (машинобудування, ІТ, альтернативна енергетика).
- Інвестиційні проєкти: залучати інвестиції з країн ЄС у модернізацію української промисловості.
- Угоди про співпрацю: укладати двосторонні угоди для зменшення торговельних бар'єрів і стимулювання галузевої інтеграції.

Результати аналізу взаємодоповнюваності свідчать про те, що економічні системи України та ЄС не є взаємовиключними, що підтверджує стратегічний курс України на європейську інтеграцію. Високий рівень взаємодоповнюваності в певних галузях економіки створює можливості для подальшого розвитку взаємовигідного торговельного співробітництва.

Для глибшого розуміння ключових чинників, які впливають на зовнішньоторговельні відносини між Україною та ЄС, рекомендується застосувати метод факторного аналізу, зокрема метод головних компонент. Цей підхід дозволяє:

- Зменшити кількість параметрів для аналізу без втрати важливої інформації.
- Виділити основні компоненти, які впливають на структуру та динаміку торгівлі.

- Зберегти точність оцінки причинно-наслідкових зв'язків між факторами.

Відібрані ані для аналізу:

- 55 показників, що характеризують зовнішньоторговельний режим України та ЄС (наприклад, обсяги експорту/імпорту, тарифні бар'єри, митні збори, транспортна інфраструктура, індекси конкурентоспроможності, рівень технологічного розвитку).

Переваги методу головних компонент:

- Зменшення багатомірності даних.
- Виділення основних детермінант, які мають найбільший вплив на торговельні відносини.
- Побудова моделі, яка пояснює основні тенденції взаємодії між економіками України та ЄС.

Очікувані результати:

- Ідентифікація ключових факторів, що впливають на торгівлю.
- Розробка рекомендацій для зміцнення стратегічних напрямів інтеграції.

Наступні кроки:

- Провести обробку наданих даних (додаток) для факторного аналізу.
- Виконати розрахунки за методом головних компонент.
- Інтерпретувати результати та сформулювати рекомендації для вдосконалення зовнішньоторговельної політики України з ЄС.

Метод головних компонент (Principal Component Analysis, PCA) дозволяє класифікувати факторні характеристики та зосередитись на ключових чинниках, що мають найбільший вплив на динаміку зовнішньоторговельних відносин.

Основні етапи застосування методу PCA:

1. Збір та підготовка даних:

- Включення до аналізу показників, що характеризують зовнішньоторговельний режим України та ЄС (тарифні ставки, обсяги експорту/імпорту, транспортна інфраструктура, митні збори, рівень інновацій тощо).

- Нормалізація даних, щоб уникнути впливу масштабів різних показників.

2. Виділення головних компонент:

- Розрахунок кореляційної матриці між показниками для виявлення взаємозв'язків.

- Розрахунок власних векторів та власних значень, що відповідають компонентам, які пояснюють найбільшу частину варіативності даних.

3. Інтерпретація результатів:

- Кожна головна компонента є лінійною комбінацією початкових показників, яка відображає основну тенденцію чи прихований фактор.

- Компоненти класифікують початкові фактори в узагальнені групи за їх впливом на зовнішню торгівлю.

4. Зведення до ключових факторів:

- Вибір невеликої кількості головних компонент, які пояснюють більшість варіації (зазвичай 2-3 компоненти).

- Виявлення прихованих причин кореляції між показниками.

Основна мета РСА у цьому дослідженні:

- Виявлення прихованих причин кореляції між численними показниками, що характеризують зовнішньоторговельні відносини.

- Зведення аналізу до мінімальної кількості факторів, що найкраще пояснюють динаміку торгівлі між Україною та ЄС.

- Виявлення ключових факторів, що впливають на структуру, обсяг та якість торговельних відносин.

Очікувані результати:

- Ідентифікація найбільш інформативних факторів, таких як географічне положення, структура експорту/імпорту, митна політика, рівень інновацій чи транспортна інфраструктура.
- Рекомендації для оптимізації зовнішньоторговельної політики України у відносинах з ЄС.

Процес факторного аналізу із застосуванням методу головних компонент (PCA) включав кілька ключових етапів:

1. Побудова початкової матриці показників:
  - Усі релевантні показники, які характеризують зовнішньоторговельні відносини між Україною та ЄС, були включені до матриці (див. додаток).
  - Ці показники формують ознакові множини моделі, які слугують основою для аналізу.
2. Таксономічне обертання:
  - Для уточнення та інтерпретації факторних навантажень використовувалася процедура обертання, спрямована на максимізацію варіації квадратів факторних навантажень.
  - Це дозволило збільшити великі значення елементів матриці a_{ij} (факторних навантажень) та зменшити малі, що підвищує інтерпретацію результатів.
3. Результати обертання:
  - Кожна головна компонента після обертання отримала чітке значення, що характеризує її внесок у пояснення варіативності даних.
  - Компоненти можна було інтерпретувати як ключові фактори, що визначають динаміку та характер зовнішньої торгівлі.
4. Висновки на основі аналізу:
  - Було визначено кілька основних компонент, які пояснюють більшість варіативності в даних (наприклад, митна політика, структура експорту/імпорту, рівень технологічного розвитку).

○ Процедура обертання зробила ці компоненти більш інтерпретованими та значущими для практичного використання у формуванні зовнішньоторговельної політики.

Рекомендації:

- Використовувати виділені компоненти для розробки цільових стратегій зовнішньоторговельної політики.
- Впроваджувати заходи, спрямовані на посилення ключових факторів, які сприяють покращенню торговельних зв'язків з ЄС.

Аналіз власних чисел дисперсій головних компонент показав, що перша компонента вносить 42,06 % у загальну дисперсію ознакової множини, друга – 17,66 %, а третя – 11,10 %. Сукупно три компоненти пояснюють 70,84 % загальної варіації, що свідчить про високий рівень факторизації (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Таблиця значень властивих чисел (дисперсій головних компонент)

Номер головної компоненти	Значення властивих чисел, %	Внесок головних компонент у сумарну варіацію ознакової множини, %	Значення властивих чисел (накопичення), %	Внесок головних компонент у сумарну варіацію ознакової множини (накопичення), %
1	23,130	42,060	23,130	42,060
2	9,710	17,660	32,840	59,720
3	6,100	11,100	38,950	70,840

Складено автором

Висновки за результатами аналізу матриці факторних навантажень:

Перша головна компонента:

- Виявлено сильний зв'язок з наступними показниками:
  - Експорт та імпорт товарів і послуг (показники 1, 2, 3, 4).
  - Товарна структура експорту (7, 9, 11, 13) та експорту послуг (14, 16, 18, 20).
  - Товарна структура імпорту (21, 23, 25, 27) та імпорту послуг (28, 30, 32, 34).
  - Місце у світовій торгівлі (35, 36, 37, 38).
  - Валовий внутрішній продукт (ВВП) (39).

- Притік прямих іноземних інвестицій (ПІІ) (43).
- Інтерпретація:
- Ця компонента відображає географічну та товарну збалансованість експорту й імпорту, а також економічний потенціал країни через рівень ВВП та приплив ПІІ.

2. Ключовий фактор формування зовнішньоторговельного режиму:

- Перша головна компонента виступає основним показником, що визначає структуру, обсяг і якість зовнішньоторговельних відносин країни.
- Фактори, які відображаються у цій компоненті, мають стратегічне значення для розробки ефективної політики в сфері зовнішньої торгівлі.

Аналіз другої головної компоненти

Друга головна компонента показує сильний зв'язок з показниками, що характеризують тарифне навантаження у зовнішній торгівлі:

1. Основні показники, що впливають на компоненту:

- Рівень інфляції (49-та ознака).
- Середні адвалорні мита (50, 51, 52).
- Специфічні мита (53).
- Безмитна торгівля (54, 55).

2. Інтерпретація:

Ця компонента відображає вплив митного регулювання на динаміку та структуру зовнішньоторговельних відносин.

Значущість цієї компоненти вказує на те, що тарифна політика є одним із ключових інструментів, що формують умови торгівлі з іншими країнами.

Аналіз третьої головної компоненти

Третя головна компонента демонструє сильний зв'язок із показниками, що стосуються експорту й імпорту послуг, а також рівня економічного добробуту:

1. Основні показники, що впливають на компоненту:

- Експорт транспортних послуг (15).

- Експорт інших послуг (19).
- Імпорт транспортних послуг (29).
- Імпорт інших послуг (33).
- Рівень ВВП на душу населення (40).

2. Інтерпретація:

○ Ця компонента підкреслює вплив сектору послуг (особливо транспортних та інших послуг) на зовнішньоторговельні відносини.

○ Високий рівень ВВП на душу населення вказує на значущість економічного добробуту для активізації міжнародної торгівлі, зокрема у сфері послуг.

Метод багатовимірного порівняльного аналізу (МБПА) надає можливість детально дослідити взаємозв'язки та залежності в системі зовнішньоторговельних відносин, порівнюючи численні показники одночасно. Це дає змогу:

1. Отримати узагальнені результати:

○ МБПА дозволяє синтезувати численні фактори в єдину модель, що значно спрощує аналіз і інтерпретацію.

○ Дає можливість об'єктивно оцінити стан і тенденції розвитку торгівлі між Україною та країнами ЄС.

2. Визначити пріоритетні напрями інтеграції:

○ На основі розрахованих показників та виявлених факторів можна визначити країни та сектори, які мають найбільший потенціал для поглиблення торговельного співробітництва.

Результати застосування факторного аналізу

Методи факторного аналізу дозволили:

- Виділити ключові фактори зовнішньоторговельних відносин:

○ Географічна та товарна збалансованість торгівлі (перша компонента): основа стратегічного планування.

○ Вплив митного регулювання (друга компонента): потребує адаптації тарифної політики.

○ Роль сектору послуг і добробуту населення (третя компонента): визначає інноваційний та соціально-економічний потенціал торгівлі.

- Визначити пріоритетні галузі для інтеграції, наприклад:
  - Сільське господарство.
  - Машинобудування.
  - Транспортні та фінансові послуги.

Рекомендації:

1. Фокус на пріоритетних напрямках:
  - Поглиблення співпраці з найбільш комплементарними країнами ЄС (Литва, Польща, Чехія тощо).
  - Розширення безмитної торгівлі з країнами, які демонструють високий потенціал взаємодії.
2. Оптимізація митного регулювання:
  - Зменшення тарифних та нетарифних бар'єрів у взаємній торгівлі.
  - Розширення угод про вільну торгівлю з урахуванням інтересів обох сторін.
3. Розвиток сектору послуг:
  - Зосередження на високотехнологічних і транспортних послугах, які мають значний вплив на зовнішньоторговельну динаміку.
4. Моніторинг та аналіз зовнішньоторговельної політики:
  - Регулярний перегляд пріоритетів зовнішньоторговельної політики на основі оновлених даних.

Використання методів факторного аналізу допомогло виділити ключові фактори, що формують зовнішньоторговельні відносини України з державами ЄС (див. рис. 2.3).

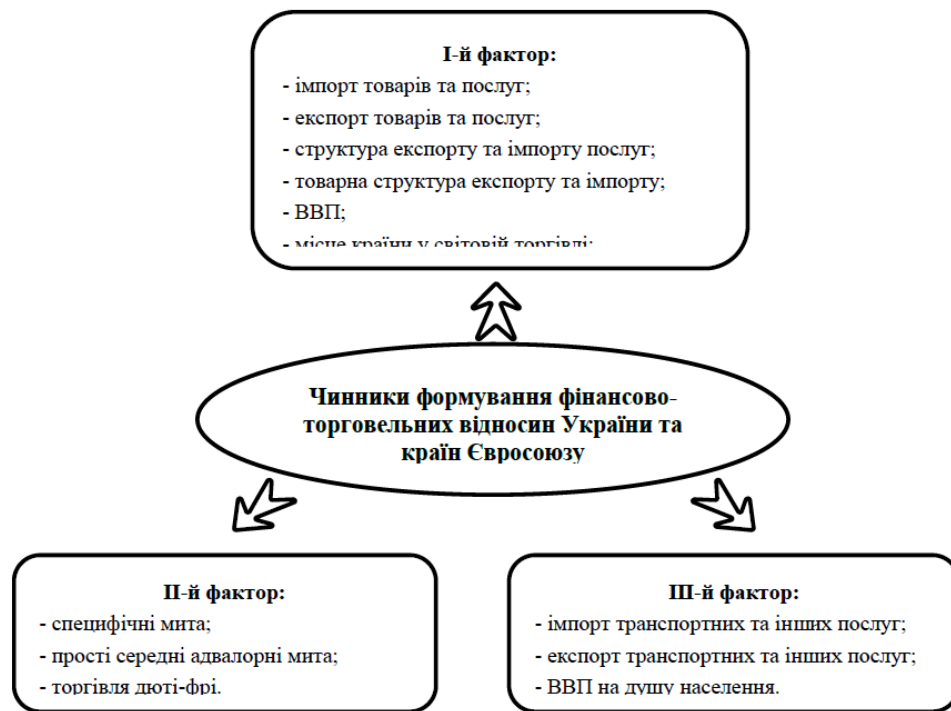

Рис. 2.3. Чинники формування фінансово-торговельних відносин між Україною та країнами Євросоюзу

Складено автором.

Після аналізу факторів, що впливають на зовнішньоторговельні відносини між Україною та країнами ЄС, можна визначити пріоритетні заходи для вдосконалення зовнішньоторговельної політики України. Аналіз основних компонентів свідчить, що для досягнення збалансованих і результативних відносин з ЄС ключовим є, насамперед, адаптація галузевої та регіональної структури зовнішньої торгівлі до стандартів розвинених країн. Це може означати орієнтацію на розвиток секторів економіки, які мають ключове значення у світовій торгівлі, таких як високотехнологічні виробництва, сільське господарство та машинобудування.

По-друге, важливо забезпечити збалансоване використання адвалорних тарифів, що допоможе оптимізувати митну політику та зробити її більш гнучкою і конкурентоспроможною. Цей захід сприятиме зменшенню торговельних бар'єрів і створенню більш відкритого ринку для обох сторін.

По-третє, варто приділити увагу поглибленню торгівлі послугами, особливо в таких сферах, як транспортні, фінансові та інформаційно-комунікаційні послуги. Розширення обсягів імпорту й експорту послуг може стати важливим чинником для посилення економічної інтеграції між Україною та Європейським союзом, підвищуючи рівень економічної взаємодії та конкуренто-спроможності на глобальних ринках.

2.3. Аналіз торговельної та фінансової політики України в умовах євроінтеграції

Попри позитивні зміни у торговельно-економічних відносинах між Україною та ЄС, війна суттєво уповільнила економічний розвиток країни. Для подолання економічної кризи, стимулювання розвитку продуктивних сил і підвищення добробуту населення Україна має активізувати та розширити свої міжнародні економічні зв'язки.

Враховуючи наявні ресурси та вигідне географічне розташування, Україні необхідно розробити унікальний підхід для пришвидшення структурних реформ, що сприятиме зміцненню її переходу до ринкової економіки й підвищенню ролі на глобальній економічній арені.

Згідно оцінок вітчизняних економістів, існує кілька ключових факторів, які перешкоджають розширенню і покращенню зовнішньоторговельних зв'язків України з ЄС:

1. Невисока конкурентоспроможність української продукції на міжнародних ринках. Лише невелика частина промислових товарів (близько 1%) може конкурувати на міжнародних ринках. Навіть продукція, яка користується попитом за кордоном, часто не відповідає міжнародним стандартам. Наприклад, більшість чавуну не має світових сертифікатів, виробляється незначна кількість високоякісних виливків, а металоємність виробів залишається високою, з великим рівнем відходів (до 25%). Крім того, бракує кваліфікованих кадрів, що негативно позначається на організації та ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю.

2. Переважання сировинної складової в експорті. Український експорт в основному базується на сировинних товарах, тоді як частка експорту машин, обладнання та інтелектуальної власності, зокрема патентів і ліцензій на "ноу-хау", залишається незначною.

3. Брак системного підходу до регулювання зовнішньоекономічних зв'язків. Невірний підхід до валютного регулювання, відсутність чітких пріоритетів у зовнішньоекономічній політиці та загальна економічна криза спричинила суттєве скорочення зовнішньоторговельного обороту, зниження результативності експорту та руйнування національних валютних резервів. Це спричинило виникнення корупції та численні зловживання.

Для подолання цих проблем Україні необхідно сконцентрувати зусилля на підвищенні конкурентоспроможності промислової продукції, переході до експорту товарів з високою доданою вартістю, а також на систематичному регулюванні зовнішньоекономічної діяльності [87, с.10].

На сучасному етапі розвитку економіки України одним із ключових завдань є підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції та забезпечення її високої затребуваності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Це завдання набуває особливої актуальності в контексті інтеграції України у світову економіку, зокрема в процесі виходу на ринок Європейського Союзу.

Для ефективної інтеграції вітчизняних компаній на світовому ринку українським виробникам необхідно підвищувати конкурентоспроможність своєї продукції. Основними чинниками конкурентоспроможності, на думку економістів, є технологічний рівень продукції, її якість, відповідність потребам споживачів, конкурентоспроможні ціни, належний рівень обслуговування та гарантіїтоспроможність української експортної продукції страждає через обмежену доступність до сучасних ресурсів та технологій, низький рівень інвестицій у виробничу базу, а також залежність від дешевої робочої сили і недооцінених активів. Через ці обмеження Україна часто займає позицію постачальника сировини на світовому ринку, що є

економічно не вигідним і не сприяє довгостроковій стратегії розвитку [14, с.15].

З метою підвищення конкурентоспроможності українських товарів на міжнародному рівні важливо зосередитися на використанні порівняльних переваг країни у перспективних галузях. Аналіз порівняльних переваг у міжнародній торгівлі дозволяє визначити ключові сектори, які можуть стати основою для майбутнього розвитку експорту за рахунок використання конкурентних переваг України.

Емпіричне дослідження зовнішньоторговельної будови України за 2021 рік показало наявність порівняльних переваг у торгівлі з Європейським Союзом у таких товарних групах, як 27 (енергоносії), 72 (чорні метали), 26 (руди), 62 (текстиль), 76 (алюміній), 44 (деревина) та 10 (зернові). Це свідчить про сильні позиції України у сировинному секторі. Однак за товарними групами 84, 85 (електроніка), 39 (пластмаси), 87 (автомобілі), 48 (папір), 90 (оптичні прилади) та 30 (фармацевтичні вироби) індекс порівняльних переваг був від'ємним, що вказує на слабкі позиції в цих секторах.

Таким посилення позицій на міжнародних ринках Україні необхідно не лише збільшувати експорт традиційних сировинних товарів, але й активно розвивати галузі з високою доданою вартістю, такі як машинобудування, електроніка та фармацевтика.

Україна має значний потенціал для нарощування порівняльної переваги у товарній групі 10 «Зернові культури», завдяки сприятливим кліматичним умовам та великим сільськогосподарським ресурсам. Проте головними ризиками для розвитку цього сектора є можливе введення нетарифних бар'єрів з боку ЄС, таких як посилення контролю за якістю продукції. Європейські ринки стають дедалі вимогливішими до стандартів безпеки та екологічності, що потребує вдосконалення аграрних технологій та адаптації українських виробників до нових вимог.

Щодо товарної групи 27 «Нафта та продукти її переробки», Україна виявляє порівняльні переваги, зокрема в сегментах 2710 (нафта та нафтопродукти) та 2711 (газоподібні вуглеводні). Основні ринки збуту цих підгруп - країни ЄС, такі як Італія, Румунія, Польща та Угорщина. Електроенергія (2716) також є важливою статтею експорту, з ринками у Польщі, Угорщині, Словаччині та Болгарії. Проте розвиток цього сектору може бути обмеженим через енергетичні та екологічні політики ЄС, що поступово рухаються у бік зменшення залежності від викопного палива.

Складніша ситуація спостерігається у металургійному секторі. Значна частина металургійної продукції України все ще виробляється за технологіями, що є застарілими для ЄС, наприклад, мартенівське лиття сталі, яке в Західній Європі було замінено ефективнішими методами ще у 80-х роках ХХ століття. Виробничі потужності є енергоємними та застарілими, що знижує конкурентоспроможність цього сектора. Водночас, низька вартість виробництва та економія від масштабів дають українським металургійним компаніям можливість зберігати цінові переваги на світовому ринку.

Однак існують значні ризики, пов'язані із потенційним збільшенням антидемпінгових розслідувань з боку ЄС щодо українських металів. Подібні розслідування можуть серйозно вплинути на обсяг експорту товарних груп 72 (чорні метали) та 73 (залізо-металеві вироби), обмежуючи можливість України виявляти нові порівняльні переваги на цих ринках.

Аналіз виявлених порівняльних переваг України у зовнішній торгівлі з країнами ЄС у довоєнний період 2021 року демонструє, що країна має сильні позиції у таких товарних групах, як 72 (чорні метали), 26 (руди, шлаки та зола), 62 (одяг та текстиль), 27 (нафта та продукти її переробки) і 10 (зернові культури). Ці товари є традиційними експортними статтями, що значно сприяють зовнішньоекономічній діяльності України. Водночас найгірші показники спостерігаються за товарними групами 84 (механічне обладнання), 85 (електричні машини та обладнання), 87 (транспортні засоби), 39 (пластмаси та вироби з них) та інші високотехнологічні продукти.

Товарна група 10 («Зернові культури») має стійкі перспективи для нарощування порівняльної переваги, особливо в умовах сприятливого клімату. Проте важливим ризиком може стати жорсткіший контроль з боку ЄС щодо якості продукції, що вимагає адаптації українських виробників на рівень європейських стандартів.

Сектор 27 («Нафта та нафтопродукти») залишається важливим експортним напрямком для України, але збільшення внутрішнього споживання через розвиток інфраструктури і зростання попиту може зменшити експортний потенціал. У металургії (група 72) значна частка продукції досі виробляється за енергоємними і застарілими технологіями, що знижує конкурентоспроможність на світовому ринку, проте через цінові фактори цей сектор все ще зберігає певні переваги.

Негативні показники за високотехнологічними товарними групами, такими як 84 і 85, вказують на структурні проблеми економіки та потребу в модернізації промисловості. Поглиблення співпраці з країнами ЄС, доступ до технологій, модернізація інфраструктури і впровадження інновацій є необхідними умовами для підвищення конкурентоспроможності українських товарів і зміцнення позицій на європейському ринку.

Стратегічні перспективи розвитку України в торгівлі з ЄС пов'язані з переходом до виробництва продуктів з високим ступенем переробки та залученням інновацій. Модернізація промисловості та адаптація до рівня європейських стандартів можуть стати ключовими факторами щоб отримати вищого рівня конкурентоспроможності, що підвищить ефективність інтеграції в європейську економіку і дозволить Україні посилити свої позиції на світовому ринку.

Висновки до розділу

Розвиток процесу економічної інтеграції між Україною та Європейським Союзом передбачає поступове відкриття ринків та гармонізацію законодавства. Основними складовими цього процесу є

лібералізація торгівлі, формування сприятливого інвестиційного середовища, введення спільних стандартів у сфері конкуренції та державної підтримки виробників. Торгівля є ключовим елементом у відносинах між Україною та ЄС, і навіть під час війни спостерігається зростання товарообігу.

Серед основних торговельних партнерів України в ЄС виділяються Німеччина, Італія та Польща. Проте, значна частка українського експорту все ще припадає на сировинні товари, тоді як імпорт із ЄС охоплює переважно промислові товари, обладнання та високотехнологічні вироби з доданою вартістю. Українська економіка, на жаль, залишається залежною від експорту сировинної продукції, що знижує її конкурентоспроможність у глобальному масштабі.

З метою розширення доступу української промислової продукції на ринок ЄС було розроблено спеціальний план дій, який передбачає приєднання України до Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції (АСАА). Однак, на шляху підвищення зовнішньоторговельної активності стоїть низка проблем, серед яких:

1. Низький рівень конкурентоспроможності українських товарів і послуг на ринку ЄС, обумовлений застарілими виробничими технологіями та високою собівартістю продукції.
2. Повільний процес структурної трансформації промисловості, що гальмує перехід на нові, більш ефективні виробничі процеси.
3. Суворі європейські стандарти і технічні регламенти, які потребують значних інвестицій для відповідності.
4. Залежність від експорту сировинної продукції, тоді як частка високотехнологічної продукції залишається низькою.
5. Недосконале регулювання зовнішньоекономічної діяльності та валютного підходу до керування.

Згідно з проведеним аналізом, економіки України та країн ЄС мають доповнюючий, а не антагоністичний характер. Це вказує на наявність великого потенціалу для подальшої інтеграції України до європейської

економіки, особливо з країнами першої хвилі розширення ЄС. Дієва співпраця може сприяти модернізації української економіки, зокрема через залучення інвестицій та передачу технологій.

Україна має значний потенціал для поглиблення співпраці з ЄС, проте для цього необхідно зосередитися на структурних реформах, підвищенні якості продукції та вдосконаленні системи управління зовнішньоекономічною діяльністю. Лише шляхом модернізації виробничих процесів та впровадження інновацій Україна зможе зміцнити свої позиції на європейському ринку та посилити конкурентоспроможність.

РОЗДІЛ 3. ІНСТРУМЕНТИ АКТИВІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ДЛЯ ПОГЛИБЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ЄС

3.1. Стратегічні заходи для зміцнення зовнішньоторговельних відносин України з країнами ЄС

Україна, яка тривалий час виконувала роль значної сировинної бази для європейських економік, наразі стає рівноправним торговельним партнером Європейського Союзу, ефективно використовуючи свої економічні переваги. Наша країна активно підтримує процес розширення ЄС, що відкриває нові стратегічні перспективи та створює важливі можливості для поглиблення європейської інтеграції. Завдяки цьому розширенню Україна набула статусу сусідньої держави-члена ЄС, що сприяє розширенню можливостей для конструктивної співпраці з ЄС у економічній та політичній сферах [25, с.25].

Основний стратегічний напрямок реалізації зовнішньоекономічної політики України щодо Європейського Союзу (ЄС) та його країн-членів спрямований на глибоку економічну інтеграцію, підвищення рівня економічної співпраці та використання переваг Угоди про асоціацію з ЄС, включно із Зоною вільної торгівлі (DCFTA). Цей напрямок можна окреслити через наступні ключові цілі:

1. Економічна інтеграція та імплементація стандартів ЄС:
  - Гармонізація національного законодавства та регуляторних норм з *acquis communautaire* (законодавством ЄС).
  - Адаптація стандартів у сфері промисловості, сільського господарства, екології, енергетики та транспорту до європейських.
  - Забезпечення дотримання вимог безпеки продукції для розширення доступу українських товарів на ринок ЄС.
2. Розвиток торгівлі та залучення інвестицій:
  - Збільшення обсягів експорту українських товарів та послуг на ринок ЄС.

- Створення сприятливих умов для залучення європейських інвестицій в українську економіку, особливо у стратегічні галузі, такі як енергетика, IT, транспорт і логістика.

- Стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу для активнішої участі у зовнішньоекономічній діяльності.

3. Посилення участі в європейських економічних ініціативах:

- Розширення співпраці у рамках існуючих програм ЄС, таких як Horizon Europe, Erasmus+, InvestEU.

- Активна участь у формуванні європейських ланцюгів доданої вартості.

4. Енергетична безпека та зелений перехід:

- Інтеграція енергетичних систем України до енергетичного ринку ЄС (наприклад, ENTSO-E).

- Спільна реалізація проектів у сфері відновлюваної енергетики, декарбонізації та екологічно чистих технологій.

5. Транспортно-логістична інтеграція:

- Розвиток транспортної інфраструктури для інтеграції до європейської транспортної мережі (TEN-T).

- Поглиблення співпраці у сфері мультимодальних перевезень.

6. Підтримка малого та середнього бізнесу (МСБ):

- Надання технічної допомоги для підприємств, які хочуть вийти на європейські ринки.

- Полегшення доступу МСБ до європейських кредитних програм та фондів.

7. Удосконалення митного співробітництва:

- Спрощення процедур торгівлі через повноцінне впровадження митного безвізу (спільного транзитного режиму NCTS).

- Запровадження цифровізації митних процедур.

8. Акцент на регіональну співпрацю:

- Розвиток транскордонного співробітництва з країнами-членами ЄС.
- Участь у проектах економічного та соціального розвитку прикордонних регіонів.

9. Підтримка аграрного сектору:

- Розширення доступу української сільськогосподарської продукції до ринків ЄС.
- Використання можливостей співфінансування інноваційних аграрних проектів у рамках програм ЄС.

Цей стратегічний напрямок спрямований на максимальне використання потенціалу партнерства з ЄС, посилення економічної стабільності України та забезпечення її інтеграції до європейського економічного простору.

Абсолютно вірно, реалізація зазначених заходів може стати ключовим фактором для якісного зміцнення співпраці між Україною та ЄС. З огляду на геополітичні виклики та прагнення України до інтеграції в європейську спільноту, такі зусилля дозволять не лише підвищити економічну ефективність, а й забезпечити:

1. Стабільність і передбачуваність відносин:
  - Інституційна інтеграція та синхронізація з європейськими підходами до управління створює більш прозоре середовище для міжнародного співробітництва.
2. Довгострокові перспективи членства:
  - Поглиблення співпраці та відповідність стандартам ЄС значно підвищують шанси України на набуття статусу повноправного члена Європейського Союзу в майбутньому.
3. Розширення економічних можливостей:
  - Вихід на європейські ринки стимулює розвиток вітчизняного бізнесу, а також сприяє появі нових галузей і технологій в економіці України.
4. Посилення політичного діалогу:

- Інтеграція відкриває нові можливості для участі України в ключових європейських політичних ініціативах, що сприяє зміцненню демократії, верховенства права та безпеки.

5. Зміцнення геополітичної ролі України:

- Ефективна інтеграція та партнерство з ЄС допомагають Україні посилити свій статус як важливого партнера в регіоні Центральної та Східної Європи.

Процес розширення ЄС дійсно відкриває стратегічні можливості для України, що дозволяє не тільки зосередитись на внутрішніх реформах, але й адаптувати свою зовнішньоекономічну політику до нових умов. У цьому контексті Україна може позиціонувати себе як невід'ємну частину європейської спільноти з унікальним географічним, економічним та культурним потенціалом.

Безперечно, інтеграція України до європейського простору відкриває нові горизонти для поглиблення економічного та політичного співробітництва, особливо з країнами, які утворюють вісь Балтійське море – Чорне море. Цей напрямок має значний потенціал завдяки географічній близькості, спільним економічним інтересам та історичним зв'язкам. Основні аспекти, що підкреслюють важливість цього співробітництва:

1. Економічна синергія:

- Логістика та транспорт: Розвиток інфраструктури між Балтійським і Чорним морями, зокрема проекти транснаціональних транспортних коридорів, таких як Via Carpatia, сприятиме прискоренню товарообігу.

- Енергетика: Спільні ініціативи у сфері енергетичної безпеки, такі як диверсифікація джерел енергії та розвиток інфраструктури для постачання зрідженого газу, особливо з Польщі та Литви, сприяють зміцненню енергетичної незалежності регіону.

2. Політичне партнерство:

- **Регіональна безпека:** Координація зусиль у протидії зовнішнім загрозам та зміцнення оборонного потенціалу в рамках співпраці з НАТО та ЄС.

- **Дипломатична підтримка:** Країни Балтійсько-Чорноморського регіону є активними лобістами інтеграції України до європейських і трансатлантичних структур.

3. Інвестиційний потенціал:

- **Сільське господарство:** Україна, як великий аграрний експортер, може стати ключовим партнером для балтійських країн у забезпеченні продовольчої безпеки.

- **Технології та інновації:** Співпраця у сферах цифровізації, кібербезпеки та високих технологій із залученням досвіду Естонії та Литви.

4. Культурно-історичне партнерство:

- **Спільна історія, культурні зв'язки та взаємна симпатія між народами цих країн** сприяють розвитку гуманітарного співробітництва та зміцненню взаєморозуміння.

5. Розвиток «Ініціативи трьох морів»:

- **Активна участь у регіональних проектах цієї ініціативи** (яка охоплює Балтійське, Чорне та Адріатичне моря) може зміцнити позиції України як ключового транзитного вузла.

Спільні інтереси:

- **Захист демократії, суверенітету та територіальної цілісності.**
- **Зміцнення зв'язків у сфері освіти, науки та технологій.**
- **Підтримка європейських стандартів у сфері екології та сталого розвитку.**

Таким чином, природне зближення між країнами осі Балтійське море – Чорне море та Україною створює потужну платформу для економічного зростання та політичної стабільності в регіоні. Цей напрямок повинен стати одним із пріоритетів української зовнішньої політики.

Визначені умови дійсно сприяють поглибленню співпраці України з країнами Центральної Європи, створюючи підґрунтя для посилення субрегіональної інтеграції. Участь України у таких ініціативах може стати ключовим кроком у її євроінтеграційному шляху. Основні аспекти та потенційні кроки в цьому напрямку:

1. Інституційна формалізація відносин:

- Створення субрегіональних організацій або розширення існуючих, таких як Вишеградська група (V4), шляхом надання Україні статусу асоційованого члена або спостерігача.

- Інтеграція України в такі формати співпраці, як Центральноєвропейська ініціатива (ЦЄІ) чи Ініціатива трьох морів, із акцентом на інфраструктурних і економічних проектах.

2. Поглиблення економічної інтеграції:

- Розвиток спільних проектів у сфері інфраструктури, енергетики та логістики з країнами Центральної Європи.

- Використання України як мосту між Центральною Європою та іншими регіонами (наприклад, країнами Кавказу чи Середньої Азії).

3. Посилення політичної координації:

- Узгодження спільних позицій на міжнародних майданчиках, таких як ЄС, НАТО, ОБСЄ та ООН.

- Розробка єдиних стратегій у сфері безпеки для протидії зовнішнім загрозам, включаючи військову агресію, кіберзагрози та енергетичний шантаж.

4. Сприяння інтеграційним процесам України:

- Зацікавленість Центральноєвропейських країн у стабільній Україні спонукає їх до підтримки процесу реформ в Україні.

- Лобіювання інтересів України в ЄС, включаючи прискорення процесу набуття членства та адаптацію української економіки до стандартів ЄС.

5. Формалізація «родинних відносин»:

- Впровадження механізмів регулярного діалогу між урядами, парламентами, бізнесом і громадянським суспільством країн регіону.

- Створення спільних платформ для розвитку культурних, освітніх та наукових ініціатив, які сприятимуть формуванню спільної субрегіональної ідентичності.

6. Підтримка транснаціональних проєктів:

- Реалізація ініціатив, які відповідають інтересам усіх країн регіону, таких як розвиток транспортних коридорів, забезпечення енергетичної безпеки та стимулювання торгівлі.

7. Відповідність світовій практиці:

- Вивчення та адаптація успішних прикладів регіональної інтеграції в інших частинах світу, таких як Північна Америка (NAFTA/USMCA) чи АСЕАН.

- Використання міжнародного досвіду для розробки оптимальних механізмів інституційної інтеграції.

8. Розвиток «дипломатії добросусідства»:

- Посилення двосторонніх і багатосторонніх контактів із країнами Центральної Європи, такими як Польща, Словаччина, Чехія, Угорщина, Румунія, для поглиблення співробітництва на всіх рівнях.

Таким чином, формалізація відносин і надання їм інституційної форми відкриває широкі перспективи для України в контексті субрегіональної інтеграції. Такий підхід не лише зміцнить позиції України в Центральній Європі, а й допоможе створити міцний фундамент для подальшої євроінтеграції та регіональної стабільності.

Ця стратегія дійсно має ключове значення для поглиблення транскордонного співробітництва між Україною та новими країнами-членами ЄС. Враховуючи обмежені можливості країн Центральної Європи для розширення своєї торгівлі на захід через високу конкуренцію та насиченість ринку, Україна стає привабливим економічним партнером і логістичним вузлом.

Стратегічне партнерство України з Польщею та інтеграція в рамках трикутника США-Польща-Україна є надзвичайно важливим елементом реалізації євроінтеграційного курсу України. Польща, як найближчий сусід України та один із найактивніших лобістів її інтересів у ЄС і НАТО, є ключовим партнером, а участь США додає цьому союзу геополітичної ваги.

Економічне співробітництво України з країнами Центральної та Східної Європи має значний потенціал для поглиблення інтеграційних процесів, сприяючи зміцненню економічної, політичної та культурної взаємодії. Ці країни, включаючи Угорщину, Чеську Республіку, Словаччину, Словенію, Польщу та Австрію, є стратегічними партнерами України завдяки їхньому географічному положенню, історичним зв'язкам і спільним інтересам. Нижче наведено ключові аспекти такого співробітництва:

1. Розвиток торгівлі та економічної інтеграції:

- Поглиблення торговельних зв'язків: Збільшення обсягів експорту українських товарів і послуг до країн Центральної та Східної Європи, зокрема в секторах агропромисловості, машинобудування, ІТ та енергетики.
- Спрощення митних процедур: Ефективна імплементація "митного безвізу" для зниження бар'єрів у торгівлі.
- Зона вільної торгівлі: Розширення Зони вільної торгівлі з ЄС через посилення співпраці з цими країнами.

2. Інвестиційне співробітництво:

- Притік інвестицій: Залучення інвестицій з Центральної та Східної Європи у промисловість, сільське господарство, інфраструктуру та відновлювану енергетику України.
- Спільні підприємства: Створення спільних бізнесів, особливо в галузях, де країни регіону мають експертизу (наприклад, виробництво автомобілів у Чехії, високотехнологічні вироби у Словенії).

3. Інфраструктурне співробітництво:

- Розвиток транспортних коридорів: Реалізація проектів у рамках ініціативи TEN-T, включаючи модернізацію залізничного, автомобільного та авіаційного сполучення.
- Транскордонні проекти: Розбудова інфраструктури в прикордонних регіонах для покращення логістичних можливостей.

4. Енергетичне співробітництво:

- Диверсифікація джерел енергії: Спільна робота над проектами постачання зрідженого газу, модернізації електромереж та інтеграції енергосистем.
- Відновлювана енергетика: Участь України у спільних проектах розвитку сонячної, вітрової та гідроенергетики.

5. Науково-технічна співпраця:

- Інновації та технології: Розвиток партнерств між університетами, науковими установами та технологічними компаніями.
- Обмін досвідом: Використання найкращих практик цифровізації та модернізації економіки, які вже впроваджені у країнах регіону.

6. Культурно-освітнє партнерство:

- Розширення освітніх програм: Спільні навчальні програми та обміни між університетами для зміцнення зв'язків у сфері освіти.
- Культурна дипломатія: Розвиток культурних проектів, які сприяють взаєморозумінню та підтримці позитивного іміджу України.

7. Переваги для України та країн-партнерів:

- Для України: Посилення економічної інтеграції з ЄС, залучення інвестицій, створення нових робочих місць та зміцнення конкурентоспроможності.
- Для країн Центральної та Східної Європи: Використання потенціалу України як логістичного вузла, ринку для експорту продукції та партнера для спільних проектів.

8. Роль інтеграційних об'єднань:

- Використання механізмів регіональних ініціатив, таких як Центральноевропейська ініціатива (ЦЄІ) або Ініціатива трьох морів, для розвитку співпраці в економічній, транспортній та енергетичній сферах.

Економічне співробітництво з країнами Центральної та Східної Європи може стати важливою складовою інтеграційних зусиль України. Це дозволить Україні зміцнити свої позиції на європейському ринку, адаптуватися до стандартів ЄС і забезпечити сталий економічний розвиток. Зі свого боку, країни регіону отримають доступ до українського ринку, ресурсів та інфраструктури, що сприятиме їх економічному зростанню.

Резолюція Європейського парламенту про "Більш широку Європу" дійсно стала важливим політичним сигналом для України, підтвердивши перспективи тіснішої інтеграції нашої держави до Європейського Союзу. Ця підтримка з боку ЄС свідчить про те, що Україна розглядається як стратегічно важливий партнер із значним потенціалом для інтеграції до європейського простору за умови дотримання певних критеріїв [6]. Основні аспекти цієї підтримки та її значення для України можна виділити таким чином:

1. Об'єктивність та підтримка з боку ЄС:

- Близькість до України: Країни-члени ЄС, особливо Центральної та Східної Європи, більш об'єктивно оцінюють стратегічну важливість України через географічну близькість і спільні історичні зв'язки.
- Позиція Європарламенту: Резолюція підтвердила відкритість ЄС до співпраці з Україною, визнавши її особливе значення для європейської стабільності та безпеки.

2. Можливість членства України в ЄС:

- Політичні та економічні стандарти: Чітка умова для вступу України до ЄС — виконання Копенгагенських критеріїв, включаючи верховенство права, демократію, права людини, ринкову економіку.

- Етапи інтеграції: Поглиблення секторальної співпраці, успішна імплементація Угоди про асоціацію та виконання Зони вільної торгівлі (DCFTA) є основними кроками до членства.

3. Україна як пріоритетний партнер ЄС:

- Новий підхід у політиці сусідства: ЄС визнає унікальну роль України як країни, що має глибокі зв'язки з Центральною та Західною Європою, і готовий сприяти її інтеграції.
- Потенціал України: Величезний економічний і демографічний потенціал України робить її стратегічно важливим партнером для ЄС.

4. Роль України в політиці сусідства ЄС:

- Регіональний лідер: Україна може стати центром для реалізації ініціатив ЄС у Східній Європі, таких як "Східне партнерство".
- Платформа для стабільності: Україна відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності на східних кордонах ЄС і протидії геополітичним загрозам.

5. Завдання для України:

- Політична стабільність: Забезпечення ефективного функціонування демократичних інституцій і верховенства права.
- Реформи та адаптація: Глибока реформа державного управління, боротьба з корупцією, адаптація законодавства до стандартів ЄС.
- Підтримка з боку суспільства: Забезпечення суспільного консенсусу щодо євроінтеграційного курсу.

6. Переваги для ЄС від співпраці з Україною:

- Економічні вигоди: Доступ до великого українського ринку та можливість інтеграції України в європейські виробничі ланцюги.
- Геополітична стабільність: Посилення європейської безпеки через інтеграцію України в європейські структури.
- Енергетична безпека: Співпраця з Україною у сфері транспортування енергоресурсів та розвитку відновлюваної енергетики.

Резолюція Європарламенту про нові рамки відносин зі східними сусідами підтверджує стратегічне значення України для ЄС. Україна отримує чіткий сигнал про підтримку її євроінтеграційних прагнень, але для реалізації цих амбіцій необхідно забезпечити сталість реформ і виконання міжнародних зобов'язань. У свою чергу, ЄС бачить в Україні перспективного партнера, який здатний посилити стабільність і процвітання в Європі.

Міжрегіональне співробітництво, зокрема через механізм єврорегіонів, є важливим інструментом для поглиблення контактів України з ЄС та реалізації євроінтеграційних прагнень. Цей формат дозволяє сприяти розвитку економічних, соціальних і культурних зв'язків між прикордонними регіонами, а також залучати фінансову та технічну підтримку від ЄС.

Транскордонне співробітництво в рамках єврорегіонів є одним із найефективніших механізмів взаємодії між сусідніми країнами, що дозволяє вирішувати спільні проблеми та сприяти інтеграції на місцевому рівні. Воно базується на спільності інтересів і ресурсів прикордонних територій, що мають схожі природні умови, історичні зв'язки, культурні традиції та етичні норми.

Для успішної реалізації євроінтеграційного курсу Україна повинна враховувати досвід держав-членів ЄС, які вже пройшли цей шлях, та активно використовувати підтримку з боку ЄС у різних аспектах реформування. Нижче окреслено основні напрямки та кроки, які забезпечать поступове наближення України до стандартів ЄС і підвищать ефективність співпраці.

1. Реалізація Угоди про асоціацію:

- Поглиблена і всеосяжна зона вільної торгівлі (DCFTA): Продовження імплементації торговельних зобов'язань, гармонізація митного законодавства та правил сертифікації продукції.

- Політичний діалог: Регулярні консультації з інституціями ЄС для координації зусиль у реалізації Угоди.

2. Пріоритетні напрямки реформ:

- Судова система: Реформа судочинства з метою забезпечення

незалежності, прозорості та ефективності судів, зокрема через запровадження дієвого механізму боротьби з корупцією.

- Верховенство права та захист прав людини:
  - Впровадження стандартів ЄС у правовій системі.
  - Забезпечення прав і свобод громадян, зокрема права на справедливий суд і свободу слова.
- Адміністративна реформа: Підвищення ефективності державного управління, децентралізація влади та розширення повноважень місцевих органів самоврядування.
- Економічні реформи:
  - Пенсійна реформа для забезпечення сталості пенсійної системи.
  - Податкова реформа з метою зменшення податкового навантаження на бізнес і покращення податкового адміністрування.
  - Лібералізація регуляторного середовища для стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу.

3. Інституційний потенціал:

- Підтримка громадянського суспільства: Створення умов для активної участі громадян у процесі прийняття рішень.
- Боротьба з корупцією: Удосконалення антикорупційних механізмів, зокрема через зміцнення органів, таких як НАБУ та НАЗК.

4. Економічна інтеграція:

- Сертифікація та стандартизація: Наближення технічних стандартів до вимог СОТ і ЄС для спрощення експорту українських товарів.
- Інфраструктурні проекти: Розвиток транспортних коридорів, що зв'язують Україну з країнами ЄС.
- Стимулювання малого та середнього бізнесу: Надання підтримки підприємцям через спрощення процедур, доступ до фінансування та участь у європейських програмах.

5. Підтримка з боку ЄС:

- Консультативна допомога: Використання досвіду європейських

країн, які успішно адаптувалися до стандартів ЄС.

- Технічна допомога: Участь у програмах ЄС, таких як Twinning, TAIEХ, для навчання українських фахівців та обміну найкращими практиками.

- Фінансова підтримка: Використання грантових і кредитних програм ЄС для фінансування реформ.

6. Інтеграція в європейське суспільство:

- Освітня інтеграція: Участь у програмах Erasmus+, розвиток академічної мобільності студентів і науковців.

- Культурне співробітництво: Обмін культурними програмами та популяризація спільної культурної спадщини.

7. Вирішення спільних викликів розширення ЄС:

- Співпраця у сфері екології, енергетичної безпеки та цифровізації.
- Розбудова стійких транскордонних зв'язків, зокрема через участь у євро регіонах і програмі Interreg.

Україна має всі передумови для інтеграції в європейський простір, якщо будуть ефективно реалізовані необхідні реформи. Підтримка з боку ЄС у вигляді консультування, технічної допомоги та фінансування є критично важливою. Інтеграція в рамках моделі економічного співробітництва, яка враховує копенгагенські стандарти та спільні виклики ЄС, не лише підвищить якість життя в Україні, а й забезпечить стабільність і процвітання в регіоні.

3.2. Напрями вдосконалення фінансової політики України для відповідності стандартам ЄС

Європейський вибір України є стратегічно важливим для забезпечення її національної незалежності, безпеки, політичної стабільності та економічного розвитку. Інтеграція в Європейське співтовариство не тільки відкриває нові можливості для економічного зростання, але й сприяє впровадженню сучасних стандартів у всіх сферах життя. Окремо варто

виділити роль грошово-кредитної політики, яка є ключовим інструментом для забезпечення макроекономічної стабільності та підвищення конкурентоспроможності України в умовах відкритої економіки.

На сучасному етапі розвитку України фіскальна політика відіграє ключову роль у забезпеченні макроекономічної стабільності та створенні умов для сталого соціально-економічного зростання. У контексті подолання наслідків фінансово-економічної кризи фіскальна політика має бути ефективно адаптована до потреб держави і зосереджена на таких завданнях:

1. Цілі фіскальної політики:

- Стабілізація макроекономічних показників:

- Контроль дефіциту державного бюджету.
- Зниження державного боргу до прийняттого рівня.

- Фінансування стратегічних програм:

- Забезпечення ресурсів для реалізації Державної програми соціально-економічного розвитку.

- Стимулювання економічного зростання:

- Запровадження стимулюючих заходів для підтримки малого та середнього бізнесу, розвитку інфраструктури, освіти та охорони здоров'я.

2. Основні напрямки реалізації фіскальної політики:

- Оптимізація податкової системи:

- Зменшення податкового тиску на бізнес.
- Усунення надмірної бюрократії у податковому адмініструванні.
- Створення сприятливого податкового клімату для інвесторів.

- Підвищення ефективності бюджетних витрат:

- Скорочення неефективних витрат і запровадження програмного підходу до формування бюджету.

- Пріоритетне фінансування соціальних, інфраструктурних та інноваційних проектів.

- Децентралізація фінансів:

- Зміцнення місцевих бюджетів для забезпечення регіонального розвитку.

3. Реалізація стратегічної Державної програми соціально-економічного розвитку:

- Соціальний захист:
  - Забезпечення виплат пенсій, допомоги малозабезпеченим і вразливим верствам населення.
  - Підвищення ефективності системи соціального забезпечення через цифровізацію.
- Економічна інфраструктура:
  - Інвестування в модернізацію транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури.
- Інноваційна економіка:
  - Підтримка програм розвитку технологій та інновацій.
  - Стимулювання інвестицій у науку та освіту.

4. Фіскальна політика як інструмент антикризового управління:

- Антикризові заходи:
  - Тимчасові податкові пільги для секторів економіки, які найбільше постраждали від кризи.
  - Державна підтримка стратегічно важливих галузей, таких як енергетика, транспорт і агросектор.
- Фінансова прозорість:
  - Забезпечення прозорості та підзвітності у використанні державних коштів.
  - Впровадження електронних систем для моніторингу бюджетних витрат.

5. Виклики та перспективи:

- Виклики:
  - Залежність від зовнішнього фінансування.
  - Високий рівень тіньової економіки.

- Недостатній рівень інвестиційної привабливості.
- Перспективи:
  - Інтеграція до європейської фінансової системи.
  - Використання міжнародної технічної допомоги для покращення податкової та бюджетної системи.

- Створення стабільного макроекономічного середовища для залучення інвестицій.

6. Рекомендації для ефективної фіскальної політики:

- Проведення регулярного аналізу фіскальної ефективності для коригування стратегії залежно від економічних умов.
- Забезпечення балансу між стимулюванням економіки та контрольованим рівнем боргового навантаження.
- Вдосконалення механізмів міжбюджетних трансфертів для зменшення регіональної нерівності.

Фіскальна політика є ключовим інструментом для реалізації стратегічної Державної програми соціально-економічного розвитку України. Її основним завданням є створення умов для економічного зростання, стабільності та добробуту громадян. Реформування податкової системи, підвищення ефективності бюджетних витрат і прозорості у фінансових операціях допоможе Україні подолати наслідки кризи та досягти довгострокових цілей сталого розвитку.

Реформи фіскальної політики є критично важливими для забезпечення макроекономічної стабільності, стимулювання економічного розвитку та підвищення якості життя громадян. Вони повинні бути спрямовані на підвищення ефективності бюджетної системи, зменшення податкового тиску на бізнес, посилення соціального захисту населення та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Основні напрями реформ фіскальної політики:

1. Реформа податкової системи

- Спростування податкового адміністрування:

- Зниження бюрократичного навантаження на бізнес.
- Впровадження електронних систем подання звітності та сплати податків.

- Зменшення податкового тиску:

- Зниження ставок податків для малого та середнього бізнесу.
- Впровадження податкових канікул для нових підприємств.

- Боротьба з тіньовою економікою:

- Удосконалення механізмів виявлення ухилення від оподаткування.

- Мотивування підприємств до легалізації діяльності через податкові стимули.

- Податок на багатство:

- Впровадження диференційованого оподаткування для високозабезпечених верств населення.

2. Оптимізація бюджетних витрат

- Програмно-цільовий підхід:

- Перехід до фінансування бюджетних програм з чітко визначеними цілями та показниками ефективності.

- Скорочення неефективних витрат:

- Проведення аудиту державних видатків.
- Скорочення витрат на неефективні державні програми.

- Пріоритетність інвестицій:

- Зосередження бюджетних ресурсів на розвиток освіти, охорони здоров'я, інфраструктури та цифровізації.

3. Децентралізація фінансів

- Посилення місцевих бюджетів:

- Збільшення частки доходів, які залишаються в регіонах.
- Розширення можливостей місцевих органів влади залучати інвестиції.

- Міжбюджетні трансферти:

- Впровадження прозорих та справедливих механізмів розподілу міжбюджетних трансфертів.

4. Забезпечення фіскальної прозорості

- Цифровізація фінансової системи:
  - Впровадження електронних систем управління державними фінансами.
  - Створення платформ для моніторингу витрат державних коштів громадськістю.

- Підзвітність влади:

- Регулярне оприлюднення звітів про виконання бюджетів.
- Залучення громадян до контролю за витратами.

5. Скорочення дефіциту державного бюджету

- Оптимізація запозичень:
  - Контроль за рівнем державного боргу.
  - Залучення дешевших кредитів від міжнародних фінансових організацій.

- Збільшення доходів бюджету:

- Підвищення ефективності збирання податків.
- Легалізація "сірої" економіки.

6. Соціальна орієнтованість фіскальної політики

- Захист вразливих верств населення:
  - Збільшення фінансування програм соціальної допомоги.
  - Інтеграція адресної підтримки малозабезпечених громадян.
- Підтримка освіти та охорони здоров'я:
  - Інвестування в людський капітал через фінансування шкіл, університетів і лікарень.

7. Стимулювання економічного розвитку

- Підтримка бізнесу:
  - Надання податкових пільг для підприємств, які інвестують у нові технології та створюють робочі місця.

- Інвестиції в інфраструктуру:
  - Розвиток транспортної та енергетичної інфраструктури як основи для економічного зростання.

Ключові результати реформ:

1. Макроекономічна стабільність:
  - Контроль дефіциту бюджету та державного боргу.
  - Зменшення рівня інфляції.
2. Економічне зростання:
  - Стимулювання інвестицій та інновацій.
  - Підтримка експортоорієнтованих галузей.
3. Соціальна справедливість:
  - Підвищення добробуту громадян.
  - Забезпечення якісного доступу до освіти, медицини та соціальних послуг.

Реформи фіскальної політики мають бути спрямовані на створення прозорої, ефективної та соціально орієнтованої системи управління державними фінансами. Це дозволить подолати наслідки фінансово-економічної кризи, забезпечити економічну стабільність та створити передумови для сталого розвитку України в довгостроковій перспективі.

Ситуація, в якій опинилася Україна через війну, вимагає глибокого переосмислення економічної політики та реалізації фундаментальних реформ, спрямованих на побудову соціально орієнтованої ринкової економіки, де пріоритетом є добробут людей. У поствоєнний період основними завданнями економічного відновлення та розвитку повинні стати не лише подолання кризових явищ, але й створення стійкої основи для довгострокового зростання.

Основні проблеми довоєнного та воєнного періодів:

1. Системні помилки у зовнішньоекономічній політиці:
  - Надмірна залежність від обмеженого кола експортерів і ринків (зокрема Росії до 2014 року).

- Недостатня диверсифікація структури експорту та інвестиційних потоків.
- 2. Ігнорування особливостей трансформаційної економіки:
  - Нерозвиненість інституцій для підтримки ринкових механізмів.
  - Відсутність дієвих реформ у ключових секторах, таких як енергетика, інфраструктура, податкова система.
- 3. Воєнні виклики:
  - Знищення промислової та транспортної інфраструктури.
  - Масштабне переміщення населення та втрата економічно активної робочої сили.
    - Значне збільшення державних витрат на оборону при обмеженому доході бюджету.

Основні принципи поствоєнного економічного відновлення:

1. Соціальна орієнтація економіки:
  - Пріоритет людини: Забезпечення гідних умов життя, доступу до соціальних послуг (освіта, медицина), захисту прав працівників.
  - Підтримка вразливих верств населення: Адресні програми соціального захисту для найбільш постраждалих від війни.
2. Фундаментальні реформи:
  - Інституційна розбудова:
    - Створення ефективних інститутів для управління економікою.
    - Підвищення прозорості та підзвітності державного управління.
  - Антикорупційні заходи:
    - Усунення корупції як головної перепони для розвитку економіки.
  - Енергетична реформа:
    - Зменшення залежності від викопного палива.
    - Інвестування в відновлювану енергетику та енергоефективність.
  - Реформа фінансового сектору:
    - Стабілізація банківської системи для сприяння інвестиціям і кредитуванню.

3. Диверсифікація економіки:

- Розвиток нових секторів:
  - IT, зелена енергетика, агротехнології, переробна промисловість.
- Розширення експортних ринків:
  - Акцент на співпраці з ЄС, США, Канадою, країнами Азії та

Африки.

4. Інвестиції в інфраструктуру:

- Відновлення зруйнованих об'єктів транспортної, промислової та соціальної інфраструктури.

- Розвиток регіонів для створення нових економічних центрів.

5. Стимулювання малого та середнього бізнесу (МСБ):

- Доступ до фінансування:
  - Кредитні програми для МСБ за участю міжнародних донорів.
- Спрощення регуляцій:
  - Мінімізація бюрократичних процедур для відкриття та ведення бізнесу.

- Інноваційний розвиток:

- Підтримка стартапів і високотехнологічних галузей.

6. Підтримка трудового потенціалу:

- Програми зайнятості:
  - Навчання та перекваліфікація робітників для нових потреб ринку.
- Повернення трудових мігрантів:
  - Створення умов для їхньої інтеграції в економіку України.

7. Розбудова міжнародного партнерства:

- Інтеграція до європейських ринків:
  - Виконання Угоди про асоціацію з ЄС, адаптація до стандартів ЄС.

- Міжнародна допомога:

- Використання грантів, кредитів і технічної допомоги від партнерів для відновлення та модернізації економіки.

Конкретні кроки для реалізації реформ:

1. Прийняття стратегії відновлення:
  - Комплексний план дій із чіткими цілями, пріоритетами та індикаторами.
2. Залучення міжнародних фінансів:
  - Участь у програмах реконструкції, таких як План Маршалла для України.
3. Децентралізація та регіональний розвиток:
  - Надання більших повноважень місцевим громадам для участі у відновленні.
4. Цифровізація економіки:
  - Впровадження цифрових технологій у державне управління, освіту, охорону здоров'я.

Поствоєнне відновлення України вимагає системного підходу до реформування економіки. Орієнтація на соціально ринкову модель, побудовану на принципах інклюзивності, прозорості та інноваційності, дозволить не тільки подолати наслідки війни, але й створити фундамент для сталого розвитку. Успіх цих реформ залежить від ефективності державного управління, підтримки міжнародних партнерів та активної участі громадянського суспільства.

Для адаптації до нових стандартів і правил українським виробникам доведеться збільшити витрати в короткостроковій перспективі. Проте в майбутньому це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції, що, у свою чергу, дозволить розширити її експорт на світовий ринок. Окрім цього, покращення якості товарів посилить позиції українських виробників на внутрішньому ринку. Це також забезпечить споживачів більш якісними та доступними товарами й послугами. Водночас прихильність уряду до необхідних реформ для укладення Угоди про вільну торгівлю з ЄС сприятиме зміцненню довіри іноземних інвесторів до української економіки.

Україна має значну свободу у веденні переговорів з ЄС, що дає можливість обирати рівень відповідності законам і стандартам залежно від готовності окремих галузей та пріоритетів економічного розвитку. Це залежить від необхідних для економіки реформ, способів використання економічного та торговельного співробітництва з ЄС для їх впровадження, а також від наявних обмежень і ресурсів з української сторони, зокрема фінансових, людських і позиції зацікавлених груп. Такий підхід вимагає від України більшої відповідальності й глибокого розуміння поточної ситуації, особливо в умовах війни.

Адаптація є складним і багатогранним процесом, що потребує чітко окреслених кроків і ґрунтовного розуміння всіх його аспектів. Насамперед це стосується особливостей законодавства Європейського Союзу, специфіки взаємин між Україною та ЄС, а також необхідності врахування методологічних аспектів декомунізації в рамках дотримання цих норм.

Прийняття та впровадження вимог Європейського Союзу щодо реформування фінансово-економічної системи України істотно впливають на економічні інтереси багатьох суб'єктів господарювання. Важливим завданням є ідентифікація інтересів зацікавлених сторін та досягнення їхнього оптимального балансу. Це є ключовою передумовою для консолідації всіх учасників у процесі руху до вільної торгівлі фінансовими послугами з ЄС. Це дозволяє отримати значні вигоди, що вона надає (табл. 3.1) Наведемо основні наслідки реформи фінансового сектора для різних груп:

1. Населення:
  - Доступ до більш якісних і дешевих фінансових послуг.
  - Зміцнення довіри до фінансової системи.
  - Підвищення фінансової грамотності.
2. Підприємства:
  - Зростання можливостей для кредитування та фінансування інноваційних проектів.
  - Спрощення доступу до міжнародних ринків капіталу.

- Підвищення конкурентоспроможності через модернізацію фінансових практик.
3. Фінансові установи:
    - Вдосконалення системи управління ризиками.
    - Збільшення прозорості операцій.
    - Розширення асортименту фінансових продуктів і послуг.
  4. Державні і регулюючі органи:
    - Зміцнення інституційної спроможності для ефективного контролю та нагляду.
    - Покращення координації з міжнародними регуляторами.
    - Підвищення ефективності заходів по боротьбі з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.
  5. Економіка в цілому:
    - Зростання інвестиційної привабливості країни.
    - Стимулювання економічного зростання через розширення фінансового сектору.
    - Поліпшення макроекономічної стабільності.

Таблиця 3.1

Вплив фінансового реформування України на інтереси суб'єктів економіки

Суб'єкти економіки	Основні аспекти фінансового реформування	Вплив на інтереси суб'єктів
Держава	- Податкове реформування	+ Збільшення бюджетних надходжень; покращення адміністрування податків.
	- Запровадження прозорих механізмів бюджетування	+ Підвищення довіри до державних інститутів.
	- Реформа державного боргу	+ Оптимізація боргового навантаження; зменшення витрат на обслуговування боргу.
Підприємства	- Зниження податкового навантаження	+ Підвищення інвестиційної привабливості; стимулювання бізнес-активності.
	- Спрощення доступу до фінансування	+ Зростання фінансових можливостей для розвитку бізнесу.
	- Запровадження цифрових інструментів у фінансовій	+ Зниження операційних витрат; прискорення фінансових операцій.

	сфері	
Фізичні особи	- Пенсійна реформа	+ Забезпечення стабільності виплат у довгостроковій перспективі.
	- Збільшення прозорості у наданні соціальних пільг	+ Справедливий розподіл ресурсів; зменшення корупційних ризиків.
	- Реформування банківської системи	+ Підвищення довіри до банків; покращення доступу до кредитування.
Іноземні інвестори	- Гармонізація законодавства з міжнародними стандартами	+ Підвищення довіри до економіки України; створення сприятливих умов для інвестицій.
	- Лібералізація валютного регулювання	+ Спрощення доступу до українського ринку; зниження транзакційних витрат.
Фінансові інститути	- Регулювання ринку фінансових послуг	+ Підвищення стабільності фінансового сектору.
	- Стимулювання розвитку фінансових технологій	+ Розширення ринку послуг; покращення клієнтського досвіду.

Фінансове реформування має позитивний вплив на більшість суб'єктів економіки, стимулюючи економічний розвиток. Прозорість та гармонізація із міжнародними стандартами сприяють залученню іноземних інвестицій. Успіх реформ залежить від ефективного впровадження механізмів моніторингу та адаптації до змін.

Останніми роками в Україні було здійснено значну роботу зі створення та вдосконалення системи фінансового моніторингу. Державний комітет з фінансового моніторингу збирає та аналізує інформацію про підозрілі фінансові транзакції через канали зв'язку банків, бірж, кредитних спілок, страхових компаній і спеціалізованих учасників ринків цінних паперів. Ця діяльність здійснюється відповідно до вимог законодавства, спрямованого на боротьбу з відмиванням грошей. У разі підтвердження підозр щодо незаконності операцій, інформація передається до відповідних органів, зокрема Міністерства внутрішніх справ (МВС), Служби безпеки України (СБУ), Офісу Генерального прокурора (ОГП), Державної податкової служби (ДПС) та інших уповноважених установ.

Загалом, адаптація до європейських стандартів є критично важливою для подальшого розвитку України, забезпечуючи інтеграцію до глобальної економіки та підвищуючи добробут її громадян.

У результаті цілеспрямованої роботи з протидії відмиванню коштів було викрито та припинено численні незаконні схеми, які застосовувалися у сфері торгівлі цінними паперами, на страхових ринках і в банківському секторі. Досягнення України отримали міжнародне визнання, про що свідчить виключення країни з "чорного списку" Міжнародної групи з боротьби з фінансовими зловживаннями (ФАТФ).

Отже, попри деякі негативні наслідки, які можна мінімізувати, загальний вплив фінансової реформи на економіку є позитивним. Усі вищезазначені заходи необхідно впроваджувати відповідно до загальної стратегії ЄС щодо України. Для адаптації реформ у сфері грошово-кредитної політики до стандартів Європейського Союзу на поточному етапі слід:

- Забезпечити збалансованість бюджету та його затвердження на основі реалістичних оцінок макроекономічних показників.
- Оптимізувати та зменшити загальне податкове навантаження.
- Запровадити обмеження на прибутковість державних позик.
- Розширити функції та повноваження Національного центрального банку.
- Знизити рівень інфляції до 3% або нижче впродовж року.

Ключові напрямки для реалізації:

1. Бюджетна політика:
  - Збалансованість бюджету має базуватися на реальних макроекономічних оцінках, щоб забезпечити фінансову стабільність.
  - Затвердження бюджету повинно враховувати як національні пріоритети, так і європейські вимоги.
2. Податкова реформа:
  - Оптимізація податкової бази і зменшення податкового тиску сприятимуть розвитку бізнесу та залученню інвестицій.

- Упорядкування податкових ставок і пільг забезпечить прозорість та ефективність податкової системи.

3. Державні фінанси:

- Встановлення обмежень на прибутковість державних позик для запобігання надмірній заборгованості.

- Підвищення ефективності управління державним боргом.

4. Монетарна політика:

- Розширення ролі Національного центрального банку в регулюванні грошового обігу та підтриманні фінансової стабільності.

- Вжиття заходів для зниження інфляції до рівня 3% і нижче.

5. Інтеграція з ЄС:

- Впровадження реформ відповідно до стратегічних цілей ЄС сприятиме глибшій інтеграції в європейську економіку.

- Гармонізація законодавства і стандартів з європейськими нормами забезпечить стабільність і передбачуваність для інвесторів.

Загалом, впровадження цих заходів допоможе Україні досягти стабільного економічного зростання, підвищити конкурентоспроможність національної економіки та забезпечити високий рівень життя для громадян.

Висновки до розділу

Механізми активізації фінансової політики України в умовах поглиблення зовнішньо-торговельного співробітництва між Україною та ЄС відіграють ключову роль у забезпеченні економічної стабільності, розвитку експортного потенціалу та інтеграції країни в європейський економічний простір. Основні аспекти та висновки дослідження з цієї теми включають:

1. Інтеграція України в економічний простір ЄС потребує адаптації фінансової політики до європейських стандартів. Це включає реформування податкової системи, митних процедур та забезпечення прозорості фінансового управління.

2. Поглиблення співпраці з ЄС вимагає створення ефективних механізмів фінансової підтримки експортерів, зокрема через експортно-кредитні агентства, програми страхування експортних ризиків та грантові ініціативи.

3. Залучення іноземних інвестицій, особливо з боку ЄС, має базуватися на чіткому регулюванні інвестиційного клімату, сприянні партнерствам між українськими та європейськими компаніями, а також забезпеченні прав інвесторів.

4. Фінансова політика повинна бути орієнтована на стимулювання високотехнологічних та інноваційних секторів економіки, які мають високий потенціал для інтеграції в європейські ринки.

5. Сприяння взаємній торгівлі з ЄС потребує зниження тарифних та нетарифних бар'єрів, оптимізації митного адміністрування, а також запровадження сучасних технологій у податковому обліку.

6. Україна повинна активно співпрацювати з європейськими фінансовими установами, зокрема Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) та Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР), для залучення коштів на стратегічно важливі проекти.

7. Успішне поглиблення співпраці з ЄС залежить від ефективного впровадження антикорупційних ініціатив, забезпечення прозорості державних фінансів і підвищення фінансової грамотності населення.

Отже, фінансова політика України в умовах співпраці з ЄС має бути націлена на системні зміни, що забезпечують її стійкість, конкурентоспроможність та здатність адаптуватися до нових викликів і можливостей, що виникають у процесі інтеграції.

ВИСНОВКИ

1. Фінансова глобалізація є невід'ємною складовою економічної глобалізації, яка позначає завершення першого етапу формування глобального економічного простору. Вона передбачає створення єдиного фінансового ринку через зростання міжнародного руху капіталу. Ефективність фінансово-економічної інтеграції та торгової політики оцінюється двома ключовими показниками: збільшенням обсягів торгівлі (статичний ефект інтеграції) та їх зменшенням. Інтеграція позитивно вплине на добробут країни, якщо ефект розширення торгівлі перевищить ефект її скорочення, що зазвичай визначається за допомогою графічного методу. Динамічний ефект інтеграції проявляється у зміні умов функціонування національної економіки, зокрема зовнішньої торгівлі, внаслідок міжнародної фінансової інтеграції та участі в багатосторонніх системах регулювання торгівлі.

2. Пріоритетом для національної інтеграції є розвиток зовнішніх фінансових та торговельних зв'язків. Ефективне фінансово-економічне співробітництво в рамках регіональної інтеграції характеризується фінансовою взаємодоповнюваністю між країнами-партнерами, яка визначається відстанню між економічними показниками розвитку. Ця взаємодоповнюваність існує на трьох рівнях: макрорівні (взаємодія між національними економічними системами), мезорівні (по галузях) та мікрорівні (на рівні підприємств).

3. Посилення грошово-кредитної політики потребує перегляду правової бази зовнішньоторговельних відносин України для створення ефективного режиму торгівлі, який буде ключовим чинником економічної стабільності. Фінансово-економічні відносини повинні ґрунтуватися на міжнародних правових нормах, що регулюють зовнішньоторговельні операції. Міжнародні організації, такі як МВФ, відіграють важливу роль у цьому процесі.

4. Внутрішні проблеми економіки України, зокрема матеріаломісткі та енергоємні виробництва, бюрократія, корупція та тіньова економіка, гальмують розвиток фінансових і торгових відносин. Однак участь України у геоекономічних та геополітичних процесах, її промисловий та сільськогосподарський потенціал, транзитні можливості та високий рівень освіти населення є перевагами для ЄС.

5. Досвід країн Центральної та Східної Європи свідчить, що ефективна грошово-кредитна політика була важливим чинником їхнього переходу до ринкової економіки. Для України, яка прагне євроінтеграції, необхідно врахувати цей досвід, забезпечивши асиметрію у відкритті ринків під час переговорів з ЄС і використовуючи захисні заходи для певних галузей.

6. Фіскальна політика України в контексті розширення ЄС повинна сприяти перетворенню фінансових труднощів на позитивні результати. Створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС допоможе поглибити реформи, підвищити інвестиційну привабливість і зміцнити відносини з інституціями ЄС.

7. Фінансова політика України повинна враховувати поточний стан економіки, її потенціал та наявні ресурси. Важливо поєднувати ринкові вимоги з державною підтримкою ключових секторів. Пріоритетом є визначення критеріїв фінансової допомоги галузям з урахуванням регіональних особливостей. Успіх залежить від планування, що враховує економічні закони і міжнародні стандарти.

8. Загалом, узгодження фінансових і торговельних операцій з ЄС дозволить Україні ефективно використовувати міжнародні інструменти для захисту внутрішнього ринку, регулювання імпорту та інвестування в ключові галузі економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В.Г. Двосторонні відносини з країнами-членами Євросоюзу як каталізатор євроінтеграції / В.Г. Андрійчук, І.О. Вериженко // Моделі та стратегії євроінтеграції України: економічний і правовий аспекти: зб. матеріалів ІХХ Міжнар. наук.-практ. конф., 30 трав. 2021 р. – К.: УАЗТ, 2021. – С. 242-245.
2. Барінгольц О. Інтеграція України до європейського економічного простору / О. Барінгольц // Вісник КНТЕУ. – 2021. – №3. – С. 27-38
3. Білорус О. Глобалізація і національна стратегія України / О. Білорус. – К.: Батьківщина, 2016. – 465 с.
4. Боршарт К.-Д. Абетка законодавства Європейського Співтовариства [пер. з англ.] / Клаус-Дітер Боршарт. – К.: Вірусам, 2022. – 112 с.
5. Борщевський В. Україна – ЄС: візія, стратегія, принципи співпраці / В. Борщевський // Зовнішньоекономічний кур'єр. – 2021. – №1. – С. 8-10.
6. Боуг І. Європейська політика добросусідства: суттєвий крок вперед у відносинах Євросоюзу та України / Ієн Боуг // Зовнішньоекономічний кур'єр. – 2023. – №1. – С. 2-3.
7. Бочан І. О. Глобальна економіка: підручник / І. О. Бочан, І. Р. Михасюк. – К.: Знання, 2017. – 403 с.
8. Будкін В. Проблеми і перспективи співробітництва між Європейським Союзом та Україною / В. Будкін // Економіка України. – 2015. – №9. – С. 82-90.
9. Бураківський І. Дорога в майбутнє – дорога в Європу. Європейська інтеграція України / І. Бураківський. – К.: Основи, 2020. – 124 с.
10. Бураківський І. Теорія міжнародної торгівлі / І. Бураківський. – К.: Основи, 2000. – 241 с.
11. Боднар І.Р. Наслідки фінансової глобалізації для України // Фінанси України. – №8. – 2019. – С. 68-75.

12. Буряк П. Ю. Фінансово-економічний аналіз: підручник / П. Ю. Буряк, М. В. Римар, М. Т. Биць [та ін.]: за заг. ред. П. Ю. Буряка та М. Т. Римара. – К: ВД Професіонал, 2021. – 528 с.

13. Вериженко І.О. Вплив глобалізаційних процесів на економіку Франції та уроки для України / І.О. Вериженко // Вплив глобалізації на формування та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. УАЗТ, 30 трав. 2021 р. – К.: УАЗТ, 2002. – С. 359-362

14. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А. Аналіз факторів оптимізації грошових потоків у системі підприємницької діяльності // Проблеми формування глобальної економіки: Міжвід. наук. зб. – К.: КНЕУ, 2022. – С. 39-55.

15. Власюк О.С. Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 206: моногр., за ред. О.С. Власюка. – К.: НІСД, 2016. – 576 с.

16. Войнаренко М. Економічна конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість України / М. Войнаренко, О. Фурманюк // Економіст. – 2019. – №12. – С. 25-28

17. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Волес, Г. Волес. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2021. – 871 с.

18. Волошин В.В. Регулювання світової економіки / В.В. Волошин. – К., 2022. – 320 с.

19. Вступ України до Світової організації торгівлі: значення і наслідки для економіки та її окремих галузей: інформ. матер. – К.: М-во економіки та з питань європ. інтегр. України, 2013. – 19 с.

20. Глобалізація і безпека розвитку: монографія / наук. ред. О.Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2016. – 733 с.

21. Гредякін Д.О. Особливості взаємодії права Європейського Союзу та міжнародного права в контексті Лісабонського договору / Д.О. Гредякін // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2021. – №1. – С. 74-79

22. Голубєва В.О. Деякі аспекти законотворчого процесу ЄС / В.О. Голубєва // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2018. – №4. – С 58-63
23. Гончарук Я.А. Досвід Австрійської Республіки у контексті формування стратегії й тактики міжнародної інтеграції / Я.А. Гончарук, А.І. Мокій, С.Р. Семів // Фінанси України. – 2013. – № 10. – С. 3-13.
24. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції: [пер. з англ.] / Д. Дайнен. – К.: К.І.С., 2016. – 696 с.
25. Дем'янчук І. Соціальні та економічні параметри середнього класу в Україні / І. Дем'янчук // Економіст. – 2022. – №7. – С. 10-34.
26. Денисенко М.П. Економіка України в умовах глобалізації / М.П. Денисенко, А.П. Гречан // Економіка та держава. – 2021. – №5. – С. 28-31
27. Державне регулювання зовнішньоторговельної діяльності в перехідній економіці України (проблеми ефективності) / [Башнянин Г. І., Боднар І. Р., Лапчук Я. С, Свінцов О. М.]. – Л.: ЛКА, 2019. – 103 с.
28. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] . – Режим доступу до документу: www.ukrstat.gov.ua
29. Динаміка торгівлі ЄС – Україна, 2021 – 2022 роки (за даними Євростату): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/2822/htm>
30. Довбенко В.І. Чинники підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств за умов глобалізації / В.І. Довбенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2022. – №4. – С. 15-21
31. Дослідження торговельної політики України. – К.: Світовий банк, 2023. – 174 с.
32. Європейська інтеграція та Україна: навч.-метод. посіб. – К.: Т-во Карла Дуйсберга, 2022. - 481 с.
33. Європейський Союз: словник-довідник / ред. М. Марченко. – К.: К.І.С. – 2015. – 142 с.
34. Європейська політика сусідства: рік прогресу // Євробюлетень – 2019, листопад, №11. – С. 18

35. Єлейко В. Основи економетрії: у 2 ч. Ч. 1. / В. Єлейко. – Львів: МАРКА Лтд, 2005. – 192 с.
36. Єріна А.М. Теорія статистики: практикум. / А.М. Єріна, З.О. Пальян. – К.: Знання, 2017. – 267 с.
37. Єрохін С.А. Фінансово-економічний механізм глобалізації / С.А. Єрохін // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – №9. – С. 151-159
38. Закон України „Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” від 18 березня 2004 р. № 1629 // Урядовий кур’єр. – 2004. – 20 квітня.
39. Закон України „Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16 квітня 1991 р. № 112 / Закони України. Т.1. – К.: Книга, 1996. – С. 333-367
40. Закон України „Про інвестиційну діяльність” від 18 вересня 1991 р. № 225 / Закони України. Т.2. – К.: Книга, 1996. – С. 173-180
41. Закон України „Про іноземні інвестиції” від 14 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України, 1992. – №26. – С. 367
42. Закон України „Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності” від 18 лютого 1992 р. / Закони України. Т.3. – К.: Книга, 1996. – С. 47-55
43. Зеленко А. Втілення європейського вибору / А. Зеленко // Політика і час. – 2021. – №1. – С.7-9.
44. Кериз В. Вступ до права Європейського союзу: навч. посіб.: [пер. з англ.] / В. Кериз. – К.: Знання, 2002. – 381 с.
45. Кобилянська Л.М. Актуальні питання глобалізаційних досліджень: вивчення, періодизація, український ракурс / Л.М. Кобилянська // Стратегія економічного розвитку України. – 2004. – №3. – С. 182-183.
46. Карпінський Б.А., Герасименко О.В. Формування збалансованості фінансових показників// Фінанси України. – 2004. – №10. – С. 50-56.
47. Кабанов В.Г. Діяльність міжнародних фінансових організацій на вітчизняному ринку фінансового капіталу / В.Г. Кабанов // Фінанси України. – № 9. – 2009. – С. 98-107.

48. Конкуренентоспроможність національної економіки / за ред. Б.Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2005. – 582 с.
49. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: ВЕЛЕС, 2003. – 64 с.
50. Копійка В.В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: навч. посіб. / В.В. Копійка, Т.І. Шинкаренко. – К.: Ін Юре, 2001. – 448 с.
51. Коуз Р. Фірма, ринок і право / Р. Коуз. – М.: Catallaxy, 1993. – 306 с.
52. Котляр М.Л. Оцінка фінансової стійкості підприємства на базі аналітичних коефіцієнтів// Фінанси України. – 2005. – №1. – С. 113–117.
53. Лукінов І. Глобалізація і розвиток економіки України // Вісник Терноп. акад. нар. госп. – Тернопіль, 2002. – Вип. 8-1. – С. 18-20
54. Лук'яненко Д. Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: навч. посіб. / Д. Г. Лук'яненко. – К.: КНЕУ, 2005. – 204 с.
55. Лук'яненко Д.Г., Приходько В.В. Фактори Євроінтеграції стратегії України / Д.Г. Лук'яненко, В.В. Приходько // Сборн. науч. тр. Донец. Нац. ун-та. Ч.І. – Донецк, 2002. – С.32-34.
56. Мазаракі А. Стратегічні напрямки економічної інтеграції України в Європейський Союз / А. Мазаракі, Є. Воронова // Вісник Терноп. акад. нар. госп.: спец. вип. Ч. III. – Тернопіль, 2000. – №15.– С. 5-10.
57. Малярчук І. Конкуренентоспроможність експортної продукції: поняття, оцінки та шляхи підвищення / І. Малярчук // Економіст. – 2000. – №4. – С.15-17
58. Марчук С. Україна нова парадигма поступу / С. Марчук. – К.: Авалон, 2001. – 216 с.
59. Мельник А. Економічна інтеграція в ЄС: проблеми інвестиційної стратегії / А. Мельник, Н. Тарнавська // Регіональна економіка. – 1999. – №4. – С.274-279
60. Мельник В. Розширення Європейського Союзу на Схід: вплив вступу Польщі в ЄС на розвиток українсько-польських відносин / В.

Мельник // Вісник Терноп. акад. нар. госп.: спец. вип. Ч. III. – Тернопіль, 2000. – №15. – С. 73-78.

61. Мельник Н. Трансформація концепту нейтралітету (вплив процесу глобалізації на позицію нейтральних країн наприкінці ХХ – початку ХХІ століття) / Н. Мельник // Зовнішні справи. – 2007. – №8. – С. 23-26.

62. Михальчук І. Умови виходу українських товарів на ринки ЄС / І. Михальчук // Вісник Терноп. акад. нар. госп.: спец. вип. Ч. III. – Тернопіль, 2000. – №15. – С. 73-78.

63. Міжнародна економіка: підручник / [А.П. Румянцев, Г.Н. Климко, В.В. Рокоча [та ін.]]; за ред. А.П. Румянцева. – К.: Знання-Прес, 2003. – 447 с.

64. Крупка І.М. Фінансовий ринок України та міжнародні фінансові потоки / І.М. Крупка // Фінанси України. – №12. – 2009. – С. 104-116.

65. Міністерство закордонних справ України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: www.mfa.gov.ua

66. Карпінський Б.А. Методологія збалансованості фінансової системи держави// Вісник Львівського державного фінансово-економічного інституту. Економічні науки. – 2003. – № 4. – С. 6-15.

67. Мокій А. І. Про конкурентоспроможність українських товарів на світовому ринку / А.І. Мокій // Вісник Львів. комерц. акад.: зб. наук. пр. Т. 1. – Львів: ЛКА, 1997. – С. 166-172.

68. Науменко Н. С. Зовнішньоторговельний режим України та перспективи його вдосконалення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Н.С. Науменко. – К., 2003. – 21 с.

69. Новак А. З. Європейська інтеграція. Шанси для Польщі – досвід для України. / А. З. Новак [перекл. з польськ.]. – Львів, 2006. – 192 с.

70. Новий формат відносин ЄС – Україна // Євробюлетень. – 2005. - №1. – С.7

71. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України / В.Є. Новицький; [ред. Н. Царик]. – К.: Нац. екон. ун-т, 2003. – 948 с.
72. Огурцов А. Економічна інтеграція України в ЄС через українські реформи та розвиток двосторонніх зв'язків з країнами ЄС / А. Огурцов, Л. Каїра // Вісник Терноп. акад. нар. госп.: спец. вип. Ч. III. – Тернопіль, 2000. – №15. – С. 24-30
73. Олійник О. Вступ до ЄС: добра ідея, для якої ще не настав час / О. Олійник // Урядовий кур'єр, 2000, 11 січ. – № 3. – С.3.
74. Онищенко В.П. Україна у координатах Європейського Союзу / В.П. Онищенко // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2008. – №3. – С. 5-14.
75. Осіпова Л. Українські економічні реформи – основа розвитку двосторонніх та багатосторонніх зв'язків між Україною та країнами ЄС / Л. Осіпова // Вісник Терноп. акад. нар. госп.: спец. вип. – Ч. III. – Тернопіль, 2000. – №15. – С. 30-39
76. Осика С.Г., П'ятницький В.Т. Інституціональні та процедурні механізми системи ГАТТ/СОТ у регулюванні світової торгівлі / С.Г. Осика, В.Т. П'ятницький; – Укр. акад. зовн. торг. – К.: УАЗТ, 2000. – 288 с.
77. Осика С.Г. Регулювання ринків товарів та послуг на засадах норм і принципів системи ГАТТ/СОТ / С.Г. Осика, В.Т. П'ятницький; – Укр. акад. зовн. торг. – К.: УАЗТ, 2000. – 336 с.
78. Оцінка наслідків угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС: Зб. матер. Міжнар. центру перспективних досліджень. – К., 2017. – 319 с.
79. Павленко Ю. Інституціональні основи традиційного українського суспільства та проблеми сучасності / Ю. Павленко // Економічна теорія. – 2019. – №3. – С. 36.
80. Пазізіна К. Рух факторів між Україною та країнами ЄС / К. Пазізіна // Вісник ЗУЕУ: спец. вип. Ч. III. – Тернопіль, 2020. – №15. – С. 60-67
81. Пасічник Ю. Основні напрями реформування економіки України в аспекті інтеграції з ЄС / Ю. Пасічник // Вісник ЗУЕУ: спец. вип. Ч. III. – Тернопіль, 2022. – №15. – С. 47-52.

82. Пахомов Ю.М. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Гунський. – К.: Україна, 2007. – 237 с.

83. Пашков М. Реалії та перспективи стратегічного партнерства / М. Пашков, В. Чалий // Дзеркало тижня, 2023, 2 груд. – №47. – С.10.

84. Пилипенко С. Основні напрями вдосконалення зовнішньоекономічної політики України / С. Пилипенко // Вісник Київ. нац. торг.-екон. ун-та. – Київ, 2021. – №3. – С. 5-12.

85. План дій Україна – ЄС // Євробюлетень. – 2015. – №1. – С. 4-5.

86. Покрещук О.О. Правове регулювання міжнародної торгівлі у контексті норм і правил СОТ / О.О. Покрещук. – К.: Зовнішня торгівля, 2021. – 512 с.

87. Піхоцька О. М. Формування і розвиток системи місцевих податків і зборів в Україні: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / НАН України; Інститут регіональних досліджень. – Л., 2019. – 20 с.

88. Послання Президента України до Верховної Ради України “Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2020-2021 роки” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/2822/hm>

89. Представництво Європейської Комісії в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.delukt.ec.europa.eu.

90. П'ятницький В. Вплив процесу розширення ЄС на Україну: торговельні аспекти / В. П'ятницький, О. Оніщук // Економіка, фінанси, право. – 2021. – №1. – С.32-33

91. П'ятницький В. Вплив процесу розширення ЄС на Україну: торговельні аспекти / В. П'ятницький, О. Оніщук // Фондовий ринок. – 2021. – №4. – С.40

92. Радзієвська С.О. Участь України в регіональних інтеграційних процесах і її вплив на підвищення конкурентоспроможності національної

економіки / С.О. Радзієвська // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2017. – №1. – С. 49-55

93. Світові економічні кризи та їх сучасні модифікації / С. Юрій // Вища школа. – 2018. – № 2. – С. 13-25.

94. Сущенко О. М. Фінансові пріоритети зовнішньоторговельних відносин України / Сущенко Олександр Миколайович // Ринок цінних паперів України. – 2022. – № 5-6. – С. 3-9.

95. Сущенко О. М. Фактори економічного зростання України в контексті європейської інтеграції / О. М. Сущенко // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2022. – Вип. 19. – С. 146-151.

96. Сущенко О. М. Фінансові пріоритети зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / О.М. Сущенко. – К., 2019. – 21 с.

97. Становлення доктрини фінансової системи України: моногр. / Ред.: С.І. Юрій; О.М. Десятнюк; Терноп. ЗУЕ. ун-т. – Т.: Екон. думка, 2023. – 192 с.

98. Сіденко В.Р. Вектори інтеграції України у світове господарство. / Сіденко В.Р. [та ін.] // Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть. – К.: Либідь, 2022. – 470 с.

99. Сіденко В.Р. Структурні аспекти інтеграції української економіки в економічний простір Європейського Союзу / В.Р. Сіденко // Співпраця ЄС та України: аналіт. щокав. – 2023. – №3. – С. 4-8.

100. Співробітництво між Україною з країнами ЄС у 2022 р.: стат. зб. / Держ. служба статистики України, 2017. – С.18-23;

101. Співробітництво між Україною з країнами ЄС у 2022 р.: стат. зб. / Держ. служба стат. України, 2018. – С. 20-25;

102. Співробітництво між Україною з країнами ЄС у 2021 р.: стат. зб. / Держ. служба стат. України, 2022. – С. 19-23.;

103. Стадник В. Умови виходу українських товарів на ринки ЄС / В. Стадник // Вісник ЗУЕУ: спец. вип. Ч. III. – Тернопіль, 2023. – №15. – С. 91-96
104. Статистичний щорічник України за 2022 рік / Держ. служба стат. України; [за ред. О.Г. Осауленка]. – К.: Ін форм.-аналіт. агентство, 2023. – 556 с.
105. Стукало Н.В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України / Н. В. Стукало // Фінанси України. – 2015. – №5. – С. 29-35.
106. Філіпенко А.С. Інтеграційні перспективи України: бігравітаційна модель / А.С. Філіпенко // Економіка України. – 2021. – №6. – С. 11-22.
107. Фінансова інфраструктура території та її роль в соціально-економічному розвитку регіонів / С.І. Юрій // Соц.-екон. дослідж. в перехід. період. Регіон. політика: досвід Європ. Союзу та його адапт. до умов України: Зб. наук. пр. – 2023. – Вип. 5, ч. 1. – С. 90-96.
108. Шнирков О. Економічне співробітництво України з Європейським Союзом / Шнирков О. [та ін.] // Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С. Філіпенко. – К.: Либідь, 2022. – 470 с.
109. Шнирков О.І. Торговельна політика Європейського Союзу: монографія / О.І. Шнирков. – К.: Вид.-поліграф. центр “Київський університет”, 2021. – 152 с.
110. Шевчук В.О. Державні фінанси зарубіжних країн // Фінанси України. – 2022. – №2. – С.3-12.
111. Янковський М. Антидемпінгові процеси як фактор економічної небезпеки для українських експортерів / М. Яновський // Зб. наук. пр. Київ. Нац. ун-ту. Ч.І. – Київ, 2022. – С.70-73.
112. Agraа А.М. Theory of Customs Unions / Agraа А.М., Jones Aj. Oxford, 2021. - 180 p.
113. Breus F. Makroökonomische Auswirkungen der EU-Erweiterung auf alte und neue Mitglieder / Breus F. // WIFO-Monatsberichte. – 2021. – № 11. – p. 661-664

114. Buchanan James M. The Calculus of Consent / Buchanan James M. and Tullock Gordon // Ann Arbor: University of Michigan Press, 2018. – 384 p.
115. Coase R. H. 1937. The Nature of the Firm / Coase Ronald H. // *Economica*. – 1937. – №4. – 386 p.
116. Deardorff, Alan V. (2020). Deardorffs Glossary of International Economics, 1672 words, <http://www-personal.umich.edu/~alandear/glossary/>.
117. Europe in Figures — Eurostat yearbook 2023 / WebSite Евростату: www.eurostat.eu.int.
118. Maneschi A. Comparative Advantage in International Trade / Maneschi A. // *Historical Perspective*. Edward Elgar. – 2019. – P. 2.
119. World Trade Report 2023. Publications / WebSite WTO: www.wto.org/.

Додаток А

Таблиця А.1

**Значення факторних навантажень для ознак, що характеризують
зовнішньоторговельний режим країн ЄС та України**

Показники формування зовнішньоторговельних відносин	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
X1	0,9401730540	0,0383370	0,0170690
X2	0,9839674920	0,0330650	0,0039770
X3	0,9253334730	0,0405390	0,176450
X4	0,9578523860	0,0422740	0,1516810
X5	-0,0461750210	0,6344110	0,2922270
X6	-0,4127916440	0,6484420	0,2593810
X7	0,8590860970	0,039480	-0,018680
X8	-0,1787894090	-0,071830	-0,615030
X9	0,8663437590	0,019198	-0,015180
X10	-0,0859275480	-0,132890	-0,64540
X11	0,9209817960	0,0394190	0,0228250
X12	0,1015170070	0,1179760	0,6911660
X13	0,9401731830	0,0381770	0,0172160
X14	0,8867990750	0,0444570	-0,143610
X15	-0,2623827130	-0,221290	-0,722490
X16	0,8071346690	0,0284990	-0,01084
X17	-0,1816775380	-0,029030	-0,411410
X18	0,8094410610	0,0363920	0,3205820
X19	0,3048515250	0,1816290	0,7845080
X20	0,9294791380	0,0439770	0,1752430
X21	0,9874690770	0,0367920	-0,018130
X22	-0,0744163890	0,1664870	-0,495040
X23	0,9498068960	-0,002990	-0,023910
X24	0,0670290330	-0,614880	-0,285880
X25	0,9772465630	0,0449820	0,007790
X26	-0,2542364580	0,5436490	0,4004060
X27	0,9840176360	0,0334470	0,0033430
X28	0,9520984930	0,039380	-0,085920
X29	-0,1334432710	-0,157910	-0,845550
X30	0,9401178550	0,0184590	0,0319140
X31	0,1934694250	-0,19430	-0,573390
X32	0,871058570	0,0561730	0,3414710
X33	0,0107643910	0,2119710	0,9165070
X34	0,9578939380	0,0423470	0,152050

Продовження табл. А.1

Показники формування зовнішньоторговельних відносин	Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3
X35	-0,7357994730	0,0049860	-0,283670
X36	-0,7644208220	-0,002890	-0,342250
X37	-0,7736169460	0,0173740	-0,202350
X38	-0,7557587260	0,0021510	-0,379750
X39	0,9439365350	0,0181350	-0,013820
X40	0,2843387890	0,270430	0,7080790
X41	-0,4793350870	-0,339890	-0,17190
X42	0,6020575890	0,0010090	0,233850
X43	0,7075905840	0,018567	0,3302210
X44	0,1712655850	0,0110190	0,1497660
X45	-0,1831279390	-0,000270	0,6568230
X46	-0,1493276240	-0,000840	0,6955880
X47	0,2037518270	-0,123370	0,6830340
X48	0,3844108570	-0,08470	-0,265130
X49	-0,2326609980	-0,877150	-0,074310
X50	-0,0949084820	-0,984330	-0,017230
X51	-0,0949084820	-0,984330	-0,017230
X52	-0,0949084820	-0,984330	-0,017230
X53	0,0949084820	0,9843290	0,0172330
X54	0,0949084820	0,9843290	0,0172330
X55	0,0949084820	0,9843290	0,0172330
Властиві значення	22,360505310	8,5747780	8,0213180
Внесок окремих компонент у сумарну дисперсію	0,4065546420	0,1559050	0,1458420

За: розраховано автором.